

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MARS 2 • 93

Falskmyntning i Lund för 1000 år sedan?

Myntfynd på Växjö torg

Polletter från Köping

SVERIGE 15:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

Arboga. Öre 1627 41 mm. Praktex 01/0

AUKTION 47

17 APRIL

DÅ VI UTÖVER ERIC MÅNSSONS MYNTSAMLING
SÄLJER SVERIGE FRÅN OLOF SKÖTKONUNG OCH FRAMÅT, SEDLAR,
ANTIKA MYNT, UTLÄNDSKA MYNT, ORDNAR MEDALJER OCH POLLETTER.

Avesta. 1/2 skilling 1794 rutad rand. Praktex 01

Katalog erhålles enklast genom insättande av 100:– på postgiro 3003-1.

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28 - 30

Box 7662 • 103 94 STOCKHOLM

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-11 30 75

SVENSKA
NUMISMATISKA FÖRENINGENS
TIDSKRIFT

Föreningens kansli:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

(onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Box 5405

114 84 Stockholm
Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

SNT utkommer under
första veckan i
februari - maj,
september - december

Prenumeration: helår 125:—

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Tel 08-783 94 00

Redaktör:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O Lagerqvist

Annonsör:

Kjell Holmberg

Tel 018-38 23 47

(kvällstid och helger)

Annonspriser:

1/1 sida (151×214 mm)	1.800:—
2:a omslagssidan	2.200:—
omslagets 4:e sida	2.500:—
2/3 sida (99×214 mm)	1.250:—
1/2 sida (151×105 mm)	1.000:—
1/3 sida (47×214 mm)	700:—
1/4 sida (72×105 mm)	500:—
1/6 sida (47×105 mm)	350:—
1/12 sida (47×50 mm)	175:—

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden
före utgivning

Heloriginal alt manus och
gärna skiss.

Sändes till SNT, adress enl ovan.

Annonsör som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik kommer att avböjas

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB
ISSN 0283-071X

Program 1993

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

- Mars 25 "Den svenska historien". Denna största satsning någonsin på en historisk utställning öppnar som vi meddelat 21 mars. Genom ett speciellt tillmötesgående kan SNF få en specialvisning redan torsdagen den 25 mars kl 17.30. Den beräknas ta ca 2-2½ timmar. Samling utanför *Historiska museet*, Narvavägen (hörnet Linnégatan), Stockholm, kl 17.25. Guide: Lars O Lagerqvist. Avgiften (som är 30 kr, annars 50) gäller även för det följande besöket på *Nordiska Museet*. Visningen beräknas vara avslutad kort före kl 20. **Obligatorisk anmälan till kansliet senast 18 mars.** Den som vill och orkar delta i ett samkväm i SNF:s lokaler efteråt anger också detta.
- April 14 Svenska järnvägsfraktmärken. Åke Torkelstam berättar om och visar objekt ur sin samling.
- 21 Auktion i Historiska museets hörsal, Storgatan 41, Stockholm. Visning 16.45-18.00. Auktionen börjar kl 18.10. Nästa nr av SNT är auktionsnummer.

Kansli

Besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag, OBS ny adress.

Semesterstängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 2 · 93

	Sid
Falskmyntning för 1000 år sedan? Preliminär rapport om ett myntliknande föremål funnet i kv S:t Clemens i Lund	28
Olof Skötkonung på minnesmynt	31
Myntfyndet på Växjö torg	32
Okända förfalskningar av Riga-skillingar från litauiska fynd	37
Svar till frågor på SNF:s julfest 1992	37
Polletter från Köping	38
Personalia	40
Pro Lantura-tecken hittat i Erstavik 1861	41
Säkrare ha pengar på banken	41
En husar hittar en skatt	41
Sverige och den Europeiska Monetära Unionen	42
Den av en nål genomborrade penningen	42
Ett hem i Sverige	43
Kongressnytt	44
Från läsekretsen	46
Recensioner	47
Auktioner & Mässor	50
Föreningar	50
Utställningar	50
En vandringssägen	51
En tupp-historia	51

Omslag

Nattens gärningar. I skydd av mörkret gräver en man ned sina skatter. Illustration i Boëthius-handskriften från 1400-talet, British Library, hämtad ur *Danmarks middelalderlige skattefund*. Se recension sid 47-48.

Falskmyntning för 1000 år sedan?

Preliminär rapport om ett myntliknande kopparföremål funnet i kv S:t Clemens i Lund

Av Maria Cinthio och Brita Malmer

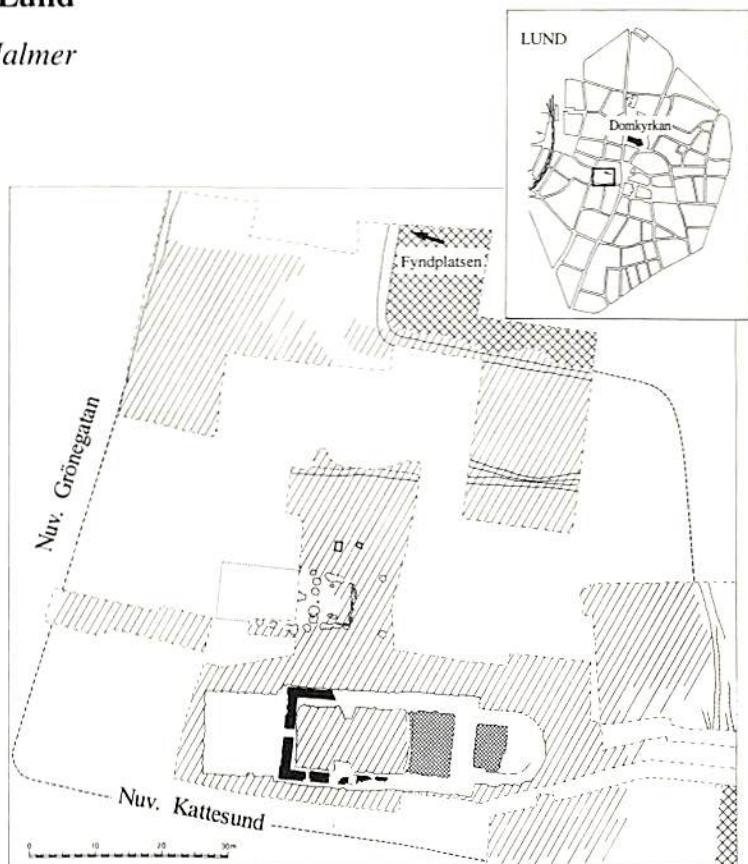
Fyndomständigheterna (MC)

De arkeologiska undersökningar som mellan åren 1982 och 1985 pågick i Lunds mest centrala del, området kring nuvarande Kattesund och i kvarteret S:t Clemens, gav en mängd nya data om stadens uppkomst och äldsta historia. Det mycket stora fynd- och dokumentationsmaterialet är fortfarande under bearbetning men redan med hjälp av de hittillsvarande resultaten, kan bl a en hel del sägas om ortens stora betydelse som administrativt och kyrkligt centrum vid tiden kring år 1000. Dendrokronologiska dateringar av återfunna och exceptionellt välbevarade träkonstruktioner och -föremål har kunnat ge en tidsmässigt god bild av detta skede.

Sedan länge har de arkeologiska resultaten visat, att Lund uppstod eller "grundades" som ett stadsliknande samhälle på en plats utan många andra förutsättningar än sitt strategiskt centrala läge i det danska rikets östra del. Också resultaten av de senaste sju årens grävningar har konfirmerat detta och har dessutom givit ytterligare möjligheter att närmare kunna fastställa tidpunkten för den första etableringen på den antagligen kungsägda marken.

Någon gång under 900-talets sista decennier lät – enligt historieskrivaren Adam av Bremen – Sven Tveskägg bygga en kyrka i Skåne. Vi har all anledning att tro att det var resterna av denna kyrka, som omgiven av en stor kyrkogård återfanns i kvarteret S:t Clemens. Norr, söder och öster om kyrkogården bebyggdes samtidigt de av rännen begränsade tomterna med lerklinade flätverkshus och enstaka träbyggnader. Att döma av det stora antal begravingar, som hann äga rum före mitten av 1000-talet var invånarantalet förhållandevis stort redan ett par decennier efter det att de första nybyggarna slagit sig ned på platsen.

Återfunna verktyg och avfall kring den tidiga bebyggelsen visar att det

Karta över de undersökta områdena kring Kattesund i Lund. Lämningarna av de två kyrkorna helgade åt Treenigheten, den äldre av trä uppförd vid 900-talets slut och den yngre av sten från 1000-talets mitt är inlagda. Kyrkogårdens utbredning är markerad med snedskraffering. Den samtida bebyggelsen är markerad med rutskraffering. Sammanställt av Maria Cinthio.

förutom präster, köpmän och soldater också bl a fanns snickare, kam- och skomakare, kopparslagare, smeder och finsmeder bland de första lundaborna. Alltsedan den stora kyrkogårdens invigning hade intill dess norra gräns funnits ett stort byggnadskomplex bestående av bl a flätverkshus innehållande verkstäder och bostäder. (Tyvärr kunde endast anläggningarna i tomtens sydvästra del grävas ut.) Här hade byggnader vart efter de brunnit ner eller tjänat ut, rivits och byggts upp på nytt ca vart tjugonde år. Vid ombyggnaden av ett brandskadat hus grävdes vid 1000-talets mitt ett hål för en kraftig stolpe. Gropen grävdes genom tidigare avlagringar och golvsres-

ter och leran och jorden med dessa äldre lämningar fylldes åter i hålet då stolpen kommit på plats. Innehållet i stolphålet utgjordes alltså av golvlager från hus som föregått den senare byggnaden. Det var här i stolphålsfyllningen som arkeologerna fann ett litet myntliknande kopparföremål. Dess material förvånade inte eftersom finsmede eller kopparslageri i någon form verkade ha bedrivits sedan etableringen på platsen och fram till och med 1000-talets mitt. Här hittades avfall i form av sönderslagna små deglar, tunna koppartrådar, kopparsmältor och -bleck. Sådana fynd brukar härröra från tillverkningen av dräkt detaljer och smycken. Trots att guld

Kopparföremålet och två stampidentiska sigtunamynt. Foto ATA, Stockholm. Skala 2:1.

eller silver aldrig återfinns i de forna verkstäderna, brukar vi kalla de hantverkare, som på så sätt lämnat spår efter sig för guldsmeder, eftersom deras produktion i stor utsträckning bestod av "finare" ting av mer eller mindre ädla metaller.

Föremålet hamnade i jorden vid början av ortens mest intensiva uppbyggnadsskede då lämningarna visar att människor från olika delar av norra Europa samlades här. Präglingarna gjorda på kopparämnets båda sidor visade sig överensstämma (se nedan) med myntbilder från det för lundaförhållanden fjärran Sigtuna. I Lund har hittats danska, tyska och engelska mynt från stadens äldsta tid men än så länge inte ett enda från svearnas rike.

Beskrivning (BM)

Det myntliknande föremålet från kv. S:t Clemens väger 1,49 g. Föremålet har en lätt oval form. Största diametern är 16,1 mm, den minsta 15,8 mm. Tjockleken är i centrum 1,22 mm, i kanten 0,88 till 0,47 mm. Färgen är kopparröd. Föremålet har analyserats med röntgenfluorescens vid Institutionen för konservering, Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (rapport RIKa 92-052). Resultatet visar att föremålet innehåller 0% silver, 99,08% koppar samt spår av zink, bly, järn, guld, nickel, tenn och vismut.

Föremålet visar på den ena sidan exakt samma bild som åtsidan på ett mynt präglat i Sigtuna omkring år 1000. Myntet är en imitation av en engelsk mynttyp, Ethelred II:s Long Cross-typ, som i England var giltig ca 997-1003. Myntet tillhör sigtunamyntningens stampkedja nr 10 (Malmer 1989). Inskrifterna är meningslösa. Myntets åtsida har nr 258 på bilden av stampkedjan. Denna åtsida är

kopplad med inte mindre än nio olika frånsidor, därav en med nummer 645. Kopparföremålets frånsida är otydligare än åtsidan men är med största sannolikhet identisk med frånsida nr 645.

Som jämförelse analyserades ett mynt präglat med just dessa stampar, alltså nr 258 och 645. Silverhalten i detta jämförelsemynt är 98,61%. De två analyser som tidigare utförts på mynt ur kedja 10 gav silverhalten 95,1 och 93,7. Dessa båda analyser är utförda med neutronaktivering, som ger noggrannare resultat än röntgenfluorescens. Generellt ligger silverhalten på mynt från denna tid omkring 90%.

Det finns femton bevarade mynt av stampkopplingen 258.645. På tolv kan stämpelställningen mätas. Av dessa har tio en stämpelställning som i litteraturen brukar betecknas som oregelbunden. Till denna "oregelbundna" grupp hör kopparföremålet. Oregelbundenheten är emellertid skenbar och beror på att hantverkaren valt en annan fixpunkt för stamparna. Med ändrad fixpunkt är de tio myntens stämpelställning uttryckt i gradtal: 0 (1 ex), 90 (3 ex), 180 (3 ex), 270 (3 ex). Kopparföremålet har enligt samma beräkningssätt stämpelställningen 90 grader.

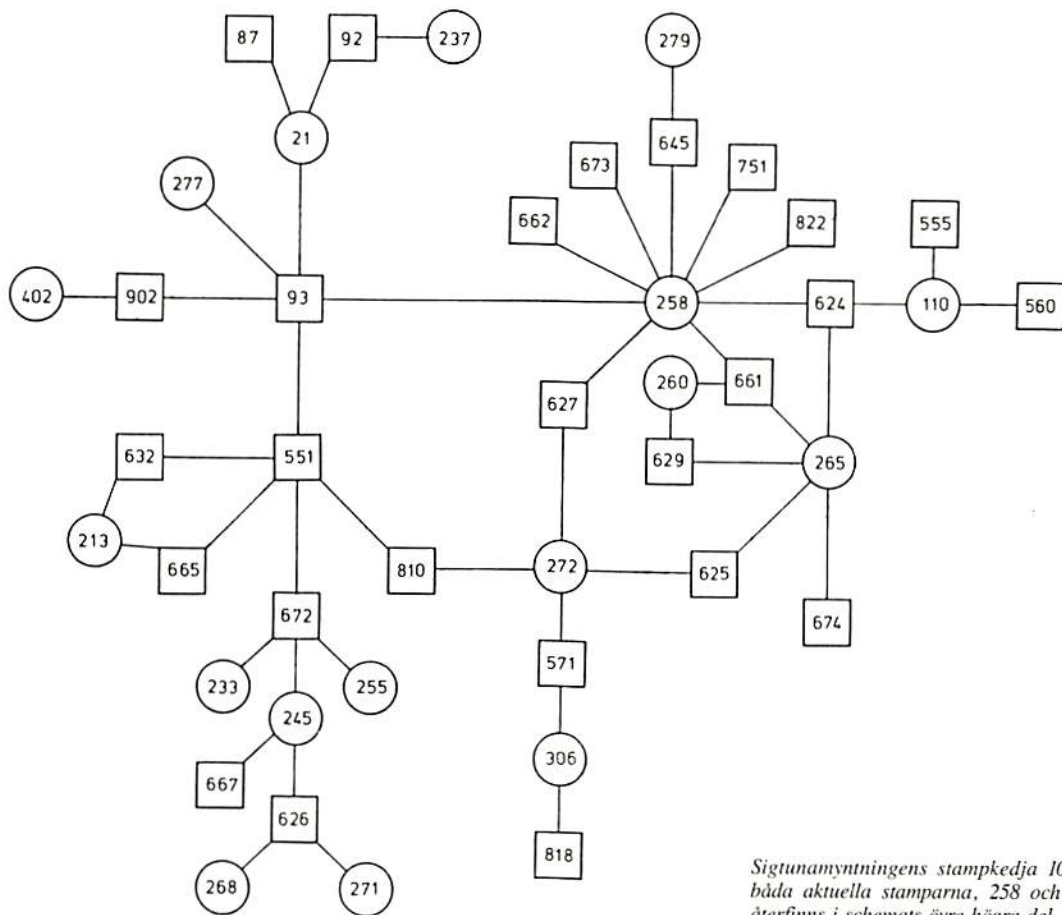
Tolkning (BM)

Vid framställningen av kopparföremålet har, direkt eller indirekt, använts samma stampar som för sigtunamynt med stampkombinationen 258.645. Men *hur* har de äkta stamparna använts? De bevarade mynten av denna kombination är präglade på vanligt sätt, med över- och understamp och mellan stamparna en silverbit, myntämnet. För lundaföremålet finns främst följande möjligheter.

Avgjutning. Eric Norgren, RIK, har gjort en noggrann utredning av gjutningsalternativet. Han har mätt avståndet mellan "topparna" på de båda bildytorna, dels avståndet mellan vissa (uppstående) punkter på myntet, dels mellan exakt samma punkter på kopparföremålet. Det visar sig att avståndet sammanfaller. Därmed kan gjutningsalternativet avskrivas. Vid gjutning blir nämligen det nya, avgjutna föremålet alltid något mindre, det krymper.

Kopparmyntning i Sigtuna. I Väst- och Mellaneuropa förekom inte kopparmyntning under decennierna kring år 1000. I Bysans däremot fanns sedan romersk tid tre olika myntmetaller, guld, silver och koppar. De bysantinska kopparmynten var större och tyngre och hade ett helt annat utseende än guld- och silvermynten. Det är ytterst osannolikt att sigtunamyntningen skulle ha omfattat en hittills okänd, legal kopparmyntning, därtill utförd med samma stampar som silvermyntningen. Även detta alternativ kan avskrivas.

Provprägling i koppar. Provpräglingar i koppar är belagda från skilda perioder. Men just i Sigtuna har man nyligen, i kvarteret Urmakaren, hittat provavslag i bly av en stamp som är mycket lik nr 258 - de båda stamparna kan vara utförda av samma person. Vikingatida blyavslag är belagda på flera andra platser, bl a i Lund och York. Möjligheten att kopparföremålet från S:t Clemens är ett provmynt bör väl inte helt uteslutas, men det säkert belagda blyavtrycket av ett nästan likadant mynt i Sigtuna, liksom den långt avlägsna fyndplatsen för kopparföremålet, Lund, talar emot provpräglingens alternativet.

Sigtunamyntningens stampkedja 10. De båda aktuella stamparna, 258 och 645, återfinns i schemats övre högra del.

Falskmyntning med silverplätning. I våra vikingatida myntfynd är de allra flesta mynten skadade på ett eller annat sätt. Den vanligaste skadan består av probärmärken, små hack ("pecks") gjorda med ett spetsigt föremål. Nästan alla tyska och engelska mynt har ett eller flera sådana hack. Det finns mynt med upp till femtio hack. Hacken har tolkats på olika sätt. Ett huvudsyfte måste ha varit att pröva om myntet var av silver alltigenom.

Bevarade förfalskningar är mot denna bakgrund förvånande sällsynta. I ett fynd från Kamieniec (Cammin) i Pommern, med t p q 1011-, fanns tre Sachsenpfennige, bestående av kopparkärnor med silverplätning, alltså samma förfalskningsteknik som var känd redan under antiken. Tre Ethelred-förfalskningar är kända, varav den ena, en Crux/Long Cross-hybrid, är försvunnen sedan länge, men utförligt beskriven i litteraturen. Det var en silverplätning. De bevarade förfalskningarna är båda funna i Eng-

land. Båda tillhör Ethelreds sista typ, Last Small Cross, präglad ca 1009-1016. De består av blykärnor, pläterade med tunna silverskivor.

Principen för detta slags plätning finns beskriven redan hos Theophilus. W.A. Oddy, vid British Museums forskningslaboratorium och Marion Archibald vid British Museums myntkabinett, har publicerat en redogörelse för hur tekniken kan användas vid myntförfalskning. Man placerar ett äkta mynt mellan två bitar silverfolie och ytterst på vardera sidan en bit mjukt bly. Denna lilla "sandwich" placeras på ett hårt underlag och får ett ordentligt slag med en hammare. Paketet öppnas försiktigt, det förhoppningsvis oskadade äkta myntet petas ut och ersätts av blyavtrycken. Förfalskningen kommer att se ut som om den vore stämpelidentisk med det äkta myntet. Problemet är att åstadkomma en snygg hopplödning av silverfolien. Oddy och Archibald beskriver i detalj hur detta kan gå till.

De räknar också ut förfalskarens vinst: ett äkta mynt innehåller nog silver till fyra eller fem pläterade förfalskningar.

Oddey och Archibald lämnar ingen motsvarande detaljbeskrivning av tillvägagångssättet vid plätning på kopparkärna. Denna urgamla metod förutsätter *prägling* av kopparkärnan med två stammar, äkta eller falska. I vårt fall har två äkta sigtunastammar använts, stamparna 258 och 645 i Kedja 10, och stamparna har haft samma inbördes placering, 90 grader, som på tre av de till oss bevarade mynten i denna stampkombination.

Stampkombinationens femton bevarade mynt är samtliga präglade på fyrkantigt myntämne, en egenhet som är karaktäristisk för sigtunamyntningen omkring år 1000. Åtsida nr 258 finns även på tio runda mynt men med andra fränsidor. På de runda mynten varierar diametern från 18,7 mm till 20,6 mm, medelvärdet är 19,62. Kopparföremålet från S:t Clemens 2 · 93

sin diameter på ca 16 mm är alltså betydligt mindre. Textens yttre del har ju heller inte fått plats, och inte pärlringen som omger myntbilden. Det ligger nära till hands att tolka det lilla kupiga kopparföremålet som en kärna i ett större fodral av silver som haft normal myntdiameter och haft plats för text och pärlring.

Men det finns frågetecken. Om förfalskningen skulle löna sig måste ju silveråtgången begränsas till ett minimum. Varför är då kopparkärnan från S:t Clemens så liten? Ett annat problem gäller analysresultatets bestämda besked att silverförekomsten är 0%. Om kopparföremålet varit pläterat, eller eventuellt försilvrat genom någon annan metod, varför finns då inget spår av silver? Analysen är emellertid utförd med röntgenfluorescens, en snabb och enkel analysmetod, som i noggrannhet inte kan jämföras med tex neutronaktiveringsanalys.

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppgiv samlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

Sammanfattning

Det myntliknande föremålet från kv. S:t Clemens tillhör sannolikt en falskmyntning i Sigtuna, som ägt rum någon gång under 1000-talets första år. Det tycks alltså ha funnits falskmyntare i Sigtuna likaväl som i England och Nordtyskland. Enligt denna tolkning har det förfalskade myntet följt med myntströmmarna söderut till Skåne. Att sådana myntströmmar förekom visar till exempel det stora myntfyndet från Igelösa kyrkogård, strax norr om Lund, t p q 1003-, med minst ett Sigtunamynt. Guldsmeden i S:t Clemens kan ha varit den som först upptäckte förfalskningen. Han har tagit vara på silvret men råkat tappa bort den lilla kopparkärnan.

Rent teoretiskt skulle förfalskningen också kunna vara utförd i Lund. Det finns exempel på att samma myntstamp använts både i Lund och Sigtuna, men då för prägling av äkta silvermynt. Över Nordsjön transporterades åtskilliga äkta engelska Ethelred- och Knutstamper, främst till Sydskandinavien. I det skandinaviska myntväsendets barndom tycks myntstamper av god kvalitet ha varit en eftertraktad handelsvara.

För givande diskussion tackas Kenneth Jonsson.

Referenser

T.S. Bartholin, Opublicerade resultat av de dendrokronologiska undersökningarna av material från kv. S:t Clemens 9, Lund, Kulturens lundaarkiv.
M. Cinthio, Några daterings- och tolkningsproblem aktualiserade i samband med bearbetningen av gra-

var och kyrkogård tillhörande Trinitatiskyrkorna i Lund, *META* 1992:1-2, *Medeltidsarkeologisk tidskrift*, 30-9.

M. Cinthio & T. Nilsson, *Lund 990-1090, Katalog till Tusenårsjubileumsutställningen på Kulturen*, Lund 1990.

R.H.M. Dolley, Contemporary forgeries of late Saxon Pence, *British Numismatic Journal* 28, 1955, 185-9.

R. Göbl, *Antike Numismatik*, 1-2, München 1978.

G. Hatz, *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*, Lund 1974.

B. Malmer, *The Sigtuna Coinage c. 995-1005*, Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia reperiuntur. Nova series 4, 1989.

B. Malmer, J. Ros och S. Tesch, *Kung Olofs mynthus i kvarteret Urmakaren, Sigtuna*, Sigtuna museers skriftserie 3, 1991.

A.W. Mårtensson (red.), *Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund*, *Archeologica Lundensia* VII, Malmö 1976.

T. Nilsson, Drottenskyrkan och dess föregångare, *Kulturen* 1985, 173-82.

W.A. Oddy & M. Archibald, The technique of some forged medieval silver pennies, *Scientific Studies in Numismatics*, British Museum, Occasional Papers 18, 1980, 81-90.

E. Sperber, Hacken på vikingatida mynt. Mätningar och iakttagelser. *Vikingatidsstudier*, Rapport från Stockholms universitets Arkeologiska Forskningslaboratorium 1, 1982, 49-68. □

Olof Skötkonung på minnesmynt

Det finns skäl att uppmärksamma Olof Skötkonungs betydelse för svensk kulturhistoria genom att ge ut ett minnesmynt, anser riksdagen och instämmer i en motion (fp). Man påpekar dock att det är Riksbanken som beslutar om det skall ges ut ett minnesmynt eller inte och avslår motionen. (Kulturutskottets betänkande 1992/93:4, snabbprotokoll 31.)

År 1995 är det ettusen år sedan Sveriges förste kristne kung, Olof Skötkonung, tillträdde sitt ämbete. Det måste uppmärksammas menar Erling Bager (fp) i en motion. Minnes- och jubileumsmynt gavs ut endast tre gån-

ger under 1970-talet (med anledning av Gustav VI Adolfs 90-årsdag, den nya regeringsformen och det kungliga bröllopet). Under tiden därefter har minnes- och jubileumsmynt getts ut vid elva tillfällen, i några fall med mynt i två olika valörer (200 kronor respektive 1000 kronor).

Före 1989 måste beslut om utgivning av minnes- och jubileumsmynt ske genom lagstiftning. Nu beslutar Riksbanken dvs riksbanksfullmäktige om detta. De tre senaste utgåvorna har skett med anledning av 1989 års världsmästerskap i ishockey i Stockholm, år 1990 med anledning av in-

vigningen av det nya museet för regalskeppet Vasa och 1992 med anledning av 200-årsminnet av Gustav III:s död.

TS

En gåta

Vad är det som är
den kloke till nytta,
dären till lust,
som älskas av alla,
men älskar ingen,
som själv icke lever,
men låter andra leva?

Svar: Penningen
Folklig gåta från Halland

Myntfyndet på Växjö torg

Av Stig Thornström

Ännu minns Växjös invånare den stora uppståndelse som bataljen om Carl Milles skulptur "Dackes dröm" förorsakade för trettio år sedan, och vars svallvågor fortsatt till våra dagar. Sedan stadens makthavare till slut förkastat den skulptur, som skulle givit staden en plats i konsthistorien, följde en livlig debatt om torgets utformning. Nya förslag om en skulptur på torget föddes och dog. På allvar diskuterades förslaget att gräva upp torget och att bygga en bilparkering under ytan. Torget skulle därefter utformas som en sydländsk piazza med blommor och fontäner.

Allt fler röster höjdes nu om hur vackert detta stora torg var utan utsmyckning och med sin levande torghandel. Att halva torget med sina parkerade bilar stör bilden, får väl ses som ett offer för tidens krav. I dag är de flesta arkitekter och andra kulturellt intresserade överens om att Växjö torg är en tillgång i sitt nuvarande skick. Särskilt anses den svaga lutningen mot söder ge torget en viss charm.

Denna lutning har tidigare varit större och mycket arbete har lagts ned för att få torget plant. Sålunda höll Axel Södergren i Bäckaslöv med två arbetskamrater den 2 augusti 1912 på med att frakta grus "från det nordvästra kvarteret" för utfyllning på annan plats på torget. Vid lossningen upptäckte man en metallklump, som vid närmare granskning visade sig bestå av sammangyttrade silvermynt. Den 21 augusti skriver Södergren till Konungens Befälningshavare i Kronobergs län och hembjuder skatten till staten för inlösen. Under mellantiden har man tydligen särat ut mynten ur metallklumpen, något som man numertiden gör med försiktighet. Säkerligen har han kontaktat någon numismatiskt kunnig person, för Södergren skriver i sin framställning: "... omkring 700 stycken silfvermynt, som nästan utan undantag lära vara danska sterlingar från början av 1400-talet". Att denne person var lektor SE Melander är mycket troligt. Han hade lämnat Växjö Gymnasi Myntkabinett 1907, och samlingsarna låg nedpackade till 1916, men Melander var säker

Fig 1. Fyndets sterlingar slagna av Erik av Pommern i Lund och Næstved.
Foto: Kungl Myntkabinettet.

känd som den främste numismatiske specialisten i staden, och det blev naturligt att vända sig till honom.

Samma dag den 21 augusti avfattar landskanslist Ernst Vejde vid Länsstyrelsen en rapport över fyndet, vari han skriver: "... att den last grus, hvari fyndet gjordes, tagits ofvanpå tätt vid båda sidorna af en gammal framgräfd byggnadsgrund af ohuggne stenar, som samma dag af mig ritade skiss utvisas. Stengrunden låg nära intill torgets yta och penningarna torde hafva legat på högst 1/2 fots djup". Följande dag, den 22 augusti, översändes mynten till Kungl Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien, fram till 1975 "huvudman" för Kulturminnesvården, där fyndet inlöstes och fick inv nr 14 750. Fig 1.

På Kungl Myntkabinettet i Stockholm gjordes en förteckning av fyndet och fotografi togs av fyndets danska sterlingar. De övriga hade redan bestämts och utorerats. Enligt den tidens rutiner förvarades ej alla fynd samlade, som nu sker, utan Växjöfyndet införlivades med dubletterna. Myntfyndets proveniens kan därför i dag inte fastställas. Att något av fyndets mynt skulle ingå i Kungl Myntkabinettets originalsamling är ej säkert, då motsvarande mynt säkerligen funnits i stor omfattning.

Fyndet väjde 513,67 gram och Axel Södergren ersattes med 75 kronor.

Myntfyndets sammansättning

Danmark

Erik av Pommern (1396-1439)	Gros, Gurre?	1 st
Dito	Sterling, Lund	340 st
Dito	Sterling, Næstved	226 st

Åbo

Erik av Pommern 4-penning 3 st

Visby Örtug (gote) 91 st

Mecklenburg Witten 16 st

Otydliga 18 st

Summa: 695 st

Det danska gros-myntet och Mecklenburg-mynten är otydliga.

Fig 2. Erik av Pommern, Lund, sterling.

Helt dominerande (81%) i fyndet är Erik av Pommerns sterlingar. Fig 2. De slogs i Lund och Næstved och gällde för tre penningar. Från 1405 till 1420 skedde en omfattande myntning på de bägge orterna. Åtsidan visar en krona och fransidan ett kors. Den skulle motsvara en engelsk penny och Hansans dreiling men hade lägre vikt och halt, varför den förorsakade

tvistigheter mellan Hansan och Erik av Pommern.

Kung Eriks krig mot de holsteinska hertigarna ansträngde landets ekonomi och mynten försämrades. De sista mynten som kungen slog i Danmark var gros-mynten, som slogs i Lund och på slottet Gurre utanför Helsingør. Fig 3. De skulle gälla för nio penningar, men hade så dålig halt att de väckte stor ovilja. Grosmynten slogs under 1430-talet. Ett sådant mynt ingår i fyndet. Det är otydligt och illa medfaret och utgör "slutmynt" i skatten, som således bör vara nedlagd ca 1435-1445.

Fig 3. Erik av Pommern, Lund, gros.

Av kung Eriks mynt förekommer också tre 4-penningar slagna i Åbo. Fig 4. Dessa, som tidigare också kallades "sterlingar", är mycket sällsynta. De slogs efter baltisk standard. Ett sådant förekommer i fynden från Åseda kyrka men inte i fynden från Växjö domkyrka. Förekomsten av dessa tre mynt i fyndet måste anses anmärkningsvärd.

Fig 4. Erik av Pommern, Åbo, 4-penning.

Vanliga i svenska myntfynd är Visbys örtugar (gotar). Fig 5. De visar på åtsidan ett liljeträd, som var tyskarnas symbol, och på framsidan det gotländska lammet med korsfäna, gotlänningarnas symbol. Typen präglades från ca 1330 till mitten av 1400-talet, under vilken tid vikt och halt blev allt sämre. Gotarna i torgfyndet bör vara präglade 1420-1440. Gotland var

Fig 5. Visby, örtug (gote).

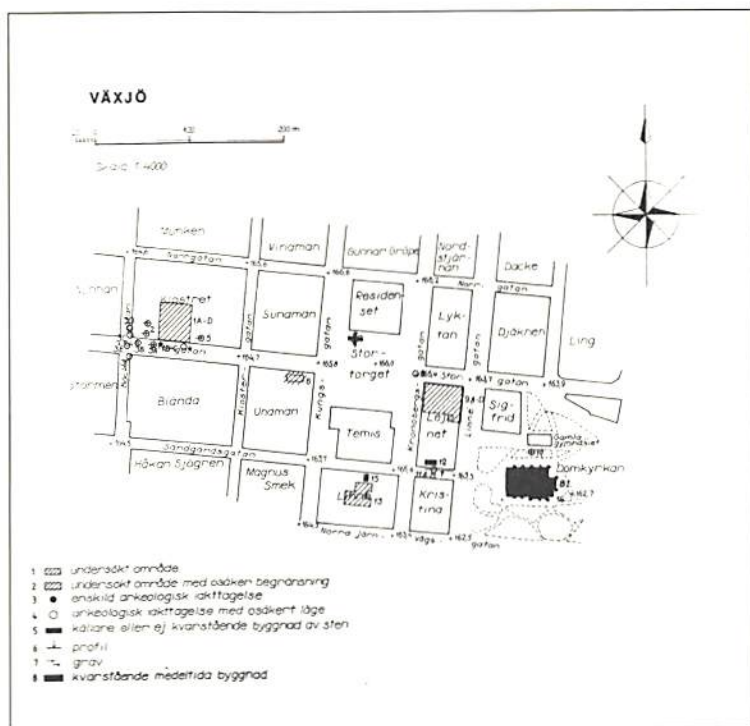
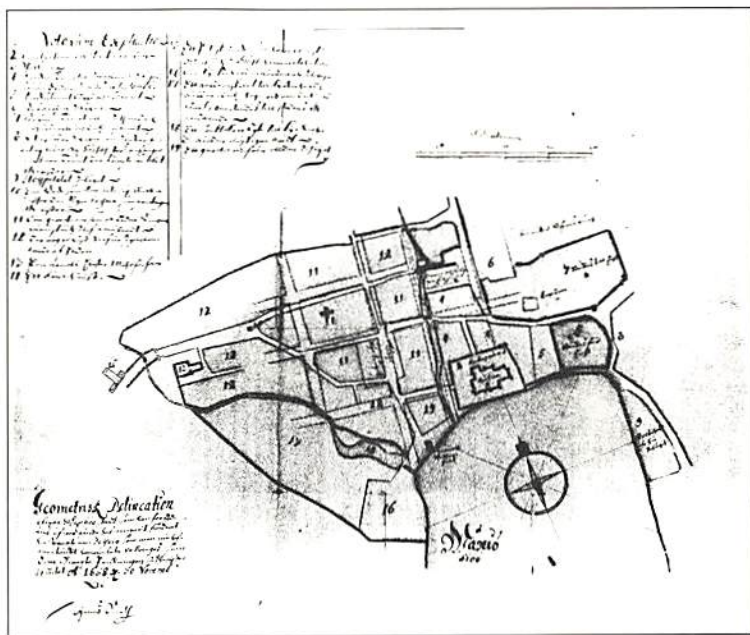

Fig 6 a-b. Äldsta kartan över Växjö upprättad 1658 av lanmätnaren Hans Ruuth och dagens + fyndplatsen.

danskt från år 1361, sedan Valdemar Atterdag besegrat den gotländska bondehären vid korsbetningen utanför Visbys murar, från vilka stadens tyska borgare var åskådare, utan att ingripa.

Slutligen finns det ett mindre antal nordtyska mynt från Mecklenburg, något som vittnar om Hansans stora betydelse i den nordiska handeln.

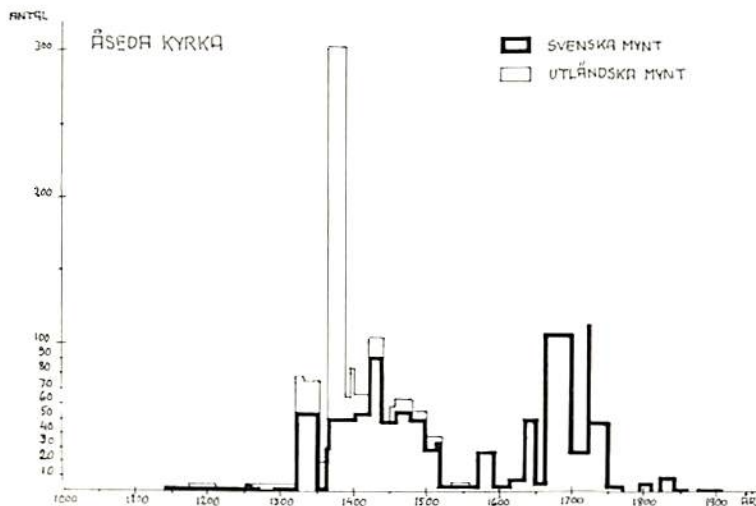
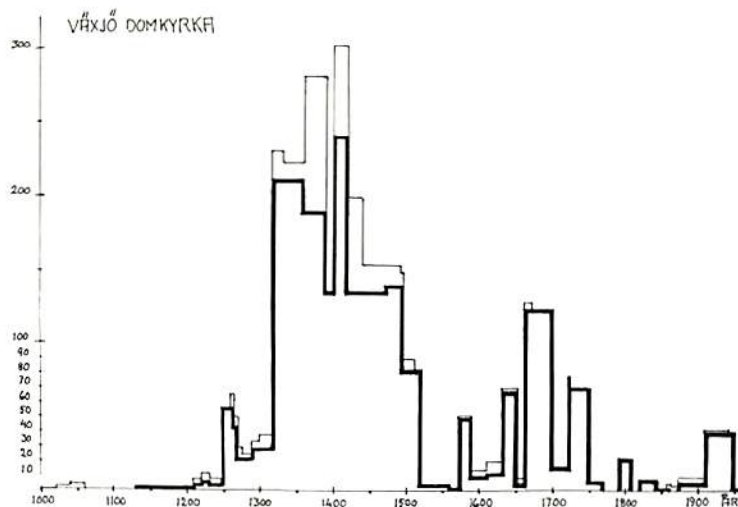

Fig 7 a-b. Diagram över myntfynden i Växjö domkyrka och Åseda kyrka. Den höga stapeln 1360-90 av utländska mynt i Åseda fynden beror på stor förekomst av mecklenburgska tjurhuvudbrakteater, vilka tidigare daterades till denna period men numera anses tillhöra 1400-talet och kanske skall fördelas på 50 år. Skillnaden i relation mellan medeltid och nutid i fynden kan förklaras av att kyrkan i Åseda hade jordgolv, medan domkyrkan i Växjö under nya tiden fick stengolv.

Myntfyndets sammansättning (med mynt präglade under samma tid) ger ett intryck av temporär kassa och ej ett sparkapital, vilket kan vara av visst intresse. Noteras bör också att vissa element saknas i fyndets sammansättning. Sålunda finns ej några av Erik av Pommerns svenska präglningar, vilka inte är ovanliga. Likaledes saknas mynt av lägre valör, nämligen penningar, som är mycket vanliga i svenska myntfynd.

Fyndplatsen

Fyndplatsen framgår av den skiss Ernst Vejde gjorde i sin rapport 1912. Om man lägger den äldsta kartan över Växjö, upprättad av lantmätaren Hans Ruuth 1658, över dagens, så finner man att platsen för fyndet ligger intill gatan (vägen) på grusåsen mitt emellan Snickarbäcken och Guldsmedsbäcken och klostret. Fig 6a-b. Att platsen varit bebyggd är uppenbart. I denna byggnad har någon förvarat sitt

”kassaskåp” under ett golv invid husets grund, vilket då säkert var mycket vanligt. Mynten har varit förvarade i en läderpung eller träskrin, som med tiden förmultnat. Något har inträffat, som gjort det omöjligt för ägaren att utnyttja sin egendom.

Myntens köpvärde

Under 1430-1440-talen var det en kraftig inflation, vilket myntens låga halt vittnar om. Att försämrade mynten liksom att öka skatterna var utvägar för kungen att öka penningmängden i avsaknad av dagens sedeltryckerier.

Vid 1400-talets mitt var förhållandet mellan 1 viktmark silver = 8,5 svenska mark penningar. Nominellt innehåller fyndet 2 575 penningar, och mynträskningen var 192 penningar = 24 örtugar = 8 öre = 1 mark. Således motsvarar värdet av fyndet 13,4 mark.

Detta belopp var tex intäkten av 49 1/2 dagsverken för en grovarbetare. För detta belopp skulle han kunna inhandla en manskåpa för 10 mark. Han skulle kunna köpa 13 1/2 tunnor råg eller 27 yxor. Enligt en gotländsk uppgift skulle han kunna beställa 1 288 stop öl på krogen.

Lokal myntcirkulation under 1430-talet

I sydöstra Sverige finns tre av landets största hopade fynd av mynt, nämligen myntfynden vid utgrävningarna i Växjö domkyrka med 1.123 mynt, Hagby kyrka med 940 och Åseda kyrka med ca 900 mynt. I Sveriges kyrkoutgrävningar innehar de nämnda kyrkorna bland de största myntfynden.

Upprättade diagram över fynder ger en i stort sett överensstämmande bild av myntförekomsten och bör ge en föreställning om myntcirkulationen under olika tidsskeden.

Fynddiagrammen från Växjö och Åseda visar att myntcirkulationen under 1430-1440-talet hade ett betydligt större antal svenska mynt i förhållande till de utländska. Detta i motsats till torgfyndet, som ej innehåller ett enda svenskt mynt, bortsett från Åbomynten. Fig 7a-b.

Myntfyndet i Törnebyslätt, Kalmar

1934 gjordes ett fynd i Törnebyslätt, Kalmar, av en läderpung med 1 857 mynt, uppdelade i fyra kategorier, av

vilka den sista är intressant att jämföra med torgfyndet. Denna innehöll 1 454 av Erik av Pommerns sterlingar, 98 Visbygotar, 2 baltiska och 267 tyska mynt. Dessutom innehöll fyndet 23 av Erik av Pommerns svenska mynt, nämligen tjugo örtugar och tre penningar (brakteater). Likheten med torgfyndet är påfallande, även om det större fyndet i Kalmar även innehåller svenska mynt, men i liten omfattning. Fyndet bör också vara nedlagt vid samma tid.

Politiska förhållanden vid tiden för fyndens nedläggning

Myntfynd från medeltiden kan i de flesta fall knytas till platser och tider för krig och ofärd. Förutom som tidigare nämnts – att förvara sina tillgångar i anslutning till bostaden – valde man också att under orostider deponera dem på någon säker plats. I orostider ökade naturligtvis antalet ej återupptagna skatter. Under medeltiden kan man följa detta mönster och även under tex 1600-talets skånska krig. Möjligen kan förhållandena ha varit annorlunda på Gotland, där havet och långa handelsfärder tagit sin tribut av aldrig hemvändande farbönder.

Tiden för nedläggandet av fynden i Växjö och Kalmar är inte något undantag. Ett bonde- och stormannauppror var i gång mot unionskungen Erik av Pommern. Man gjorde uppror mot Eriks nya skatter, som skulle bekosta Holsteinkrigen och mot Eriks utländska fogdar på svenska slott. Som ledare för kampen framträdde Engelbrekt Engelbrektsson från Bergslagen och han valdes till rikets hövitsman i Arboga 1435.

Även Sveriges sydöstra landsända indrogs 1436 i aktiva strider. Kalmar slott belägrades i mars, Brömsehus intogs och Ronneby dagtingade och öppnade sina portar för Engelbrekt. Från Ronneby tog han med följe vägen över Växjö till Halland. Inga detaljer över händelserna i Växjö är dokumenterade, men man måste förut-sätta att kung Eriks fogdar, skattindrivare och anhängare även här suttit illa till. Fig 8.

Vi samstatar således, att vid ungefär samma tid någon i Växjö och någon i Kalmar deponerat sina tillgångar, vilkas sammansättning varit likartade och helt skilt sig från dem, som under samma tid avspeglar sig i kyrkfynden i Hagby, Växjö och Åseda. Ingentenda har varit i stånd att avhämta

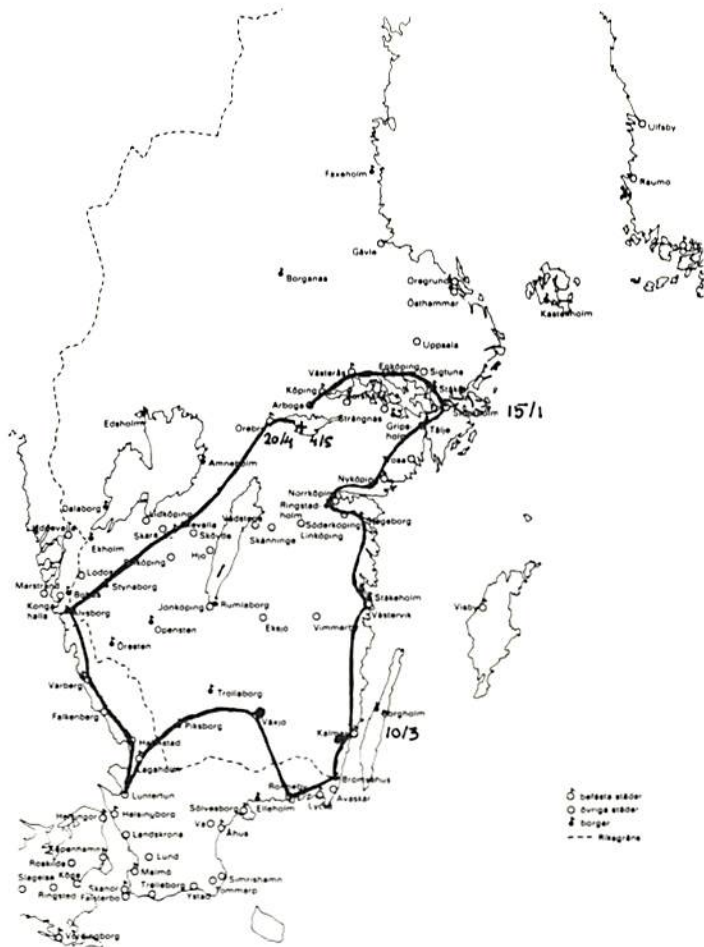

Fig 8. Engelbrekt Engelbrektssons fälttåg 1436. Kartan från Lars-Olof Larsson, Engelbrekt Engelbrektsson, 1979.

sin egendom. Varför och vilka de var får vi aldrig veta.

Förutom i domkyrkan och dess närmaste omgivning är myntfyndet på torget det enda arkeologiska minnet från Växjös medeltid. Den 8 oktober 1992 invigdes en minnesplatta på platsen för fyndet, nedlagt av Lions Club, Växjö, 80 år efter att fyndet gjordes och under stadens 650-årsjubileum.

Litteratur

Lars O Lagerqvist: Svenska mynt under vikingatid och medeltid (ca 995-1521) samt gotländska mynt (ca 1140-1565). Stockholm 1970.

Densamme: Myntningen under Erik av Pommern. Myntkontakt 1978/10 och 1979/1.

Lars-Olof Larsson: Engelbrekt Engelbrektsson och 1430-talets svenska uppror. Stockholm 1984.

Densamme: Växjö genom 1000 år. Stockholm 1991.

Brita Malmer: Den senmedeltida penningen i Sverige. Stockholm 1980.

Eva Åhman: Växjö. Medeltidsstaden 46. Göteborg 1983. □

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08 - 11 08 07

Vi köper

10 kronor 1991

med 180 graders stampställning, 01/0 250:–
präglad på flagad plants 500:–

10 kronor 1992

med 90 graders stampställning, 01/0 500:–

Myntverkets årsset

hårdplastförpackning

1978	125:–		1982	35:–
1980	60:–		1983	35:–
1981	35:–		1986	100:–

Priset endast för oskadda plastförpackningar.

Angivna priser gäller per styck och till lagertäckning. Även större partier köpes.

MYNTRAPPORT

Rekvirera ett kostnadsfritt provexemplar av tidningen *MYNTRAPPORT*.
En tidning för Dig som är intresserad av mynt, historia och ekonomi.

Ring 08-661 23 80

Wallins

INGEMAR WALLIN MYNTHANDEL AB

Butik: Grev Turegatan 15. Postadress: Box 7317,
103 90 Stockholm. Tel: 08-661 23 80, fax 08-661 35 80

Okända förfalskningar av Riga-skillingar från litauiska fynd

Av Eugenijus Ivanauskas, Vilnius

Väl kända inom den numismatiska litteraturen är de förfalskade Riga- och Livlandsskillingarna, utgivna i svenska monarkers namn men från Suceava i nuvarande Rumänien (Moldavien)*. Likväl finns det ingen kännedom om att det skulle finnas ytterligare förfalskningar av dessa. Vi presenterar härmed uppgifter om några förfalskningar av Riga-skillingar, påträffade i fynd från Musteniai (distriktet Trakai, 1662/1981)¹ och Tamulina (distriktet Ignalina 1653/1937)².

Vi har särskilt riktat vår uppmärksamhet på några sällsynta Rigaskillingar med årtalet 1638 (Fig 1, 2) ur de ovan nämnda fynden. Slutändarna av bokstaven "C", dvs drottningens monogram, är vända upp och ned och storleken på siffrorna i årtalet är större än de som återfinns på andra skillingar från 1638. Denna omständighet antyder, att dessa mynt möjligen kan vara förfalskningar. Åtsidans stämpling överensstämmer med framsidans. Detta är kännetecknande för valsverkstillverkade mynt. Myntens konvexitet, stämplarnas dåliga centring, två stämplor på en sida och korsen mellan stämplarna stöder vår teori.

Fyndet från Tamulina är daterat till år 1653. Här finns ingen möjlighet att sammankoppla de nämnda förfalskningarna med mynten från Suceava, vilka cirkulerade åren 1662-1665³, om vi nu inte vill anta ett något tidigare "försök" i Moldavien, vilket förefaller osannolikt.

Myntens stämplor har vanligen en upplysning om myntens ursprungsort. Framställningen av monogrammen ligger långt ifrån originalens. Bokstaven "C" i Johan Casimirs monogram på de litauiska skillingarna slagna 1652-1653 har ett liknande utseende. Vi känner inte till det exakta tillverkningsåret för förfalskningarna; därför kan vi inte heller förklara, om det finns något samband mellan dem.

Fig 1-2 Förfalskningar av Rigaskillingar från Tamulinafyndet.
Foto: Pranas Brukštas. Skala 2:1.

Det finns ingen möjlighet att fastställa tiden för förfalskningarna, eftersom hittills intet fynd med årtalen 1638-1651 innehållande en större mängd skillingar har påträffats. Ett litet antal förfalskningar (2 + 3 st) samt frånvaron av varianter anger en kortvarig verksamhet av okända, väl organiserade förfalskare.

Referenser:

- ¹ Trakais historiska museum.
- ² Vytautas den stores krigsmuseum.
- ³ A Mikołajczyk, *Obieg pieniądzy w Polsce środkowej w. wiekach od XVI do XVIII, Acta archaeologica Lodziensia*, 28, Łódź 1980, s 113-114.

(översatt av Maj Jarl,
red av Lars O Lagerqvist)

Svar till frågor på SNF:s julfest 1992-12-09

Fråga	Svar
1	2
2	1
3	2
4	1
5	2
6	×
7	×
8	1
9	×
10	2
11	×
12	2
13	1

Författaren har i ett tidigare nummer, SNT 1 · 92 (med rättelse i SNT 2 · 92, s 45), skrivit om förfalskningar av kopparschillingar från Livland.

* Se artikeln av Hans E Sköld i Myntkontakt/SNT 1984, 1-2, s 4-10, 28-33.

Polletter från Köping

Av Ian Wiséhn

Staden Köping vid Köpingsån var handelsplats långt innan den fick stadsprivilegier år 1474. Under 1800-talet utveckledes en del nya industrier i Köping samtidigt som järnvägen tillkom. Något som ofta finns i samband med industrier är polletter. Det har dock varit tunnslätt kring uppgifter om Köpingspolletter. I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns ett mindre antal, som troligen aldrig tidigare publicerats. Som så ofta med polletter ligger svårigheten i att föra dem till säkert företag och till rätt användning. Även tidsangivelser kan vara svåra att fastställa. Trots dessa problem kan det ändå vara riktigt att avbilda polletterna och berätta om det som vi idag vet.

1. Köpings Mekaniska Verkstads Aktiebolag. Detta företag grundades 1856 av civilingenjör Otto Gottfried Hallström (1813-1880). Det första gjuteriet och maskinavdelningen stod färdiga i juni 1857. Som finansiär kom bankmannen A.O. Wallenberg att ganska snart inta en icke obetydlig bakgrundsroll. Under de första åren var Hallström både konstruktör och arbetsledare samtidigt som han reste runt i landet för att söka nya uppdrag. Gjuteriet levererade bla allt gjutgods som Södra Varvet behövde, to m propellrar.

Företaget ombildades 1873. Nu var A.O. Wallenberg främste aktieägaren. Hallström blev verkställande direktör och disponent. I oktober 1874 togs det nya gjuteriet i bruk. Utan överdrift ett av Sveriges största under det fortsatta årtiondet med en genomsnittlig årskapacitet på drygt 400 ton färdigt gods. Under hela slutet av 1800-talet fortsatte Köpings Mekaniska Verkstad att blomstra. Problemen kom först under nästa århundrade med verkstadslockouten 1903, verkstadskonflikten 1905 med lockout och blockad samt storstrejken 1909. Krigsåren 1914-18 mdförde stegrad efterfrågan på verktygsmaskiner, men under efterkrigsåren blev tendensen den rakt motsatta. Vändpunkten kom den 14 april 1927. Då rullade den första Volvo-bilen av monteringsbandet. Bilens växellåda kom från Köpings Mekaniska Verkstad och därmed inleddes ett mångårigt samarbete.

**GYNNA SNT:s
ANNONSÖRER**

1a.

1b.

1c.

1d.

1e.

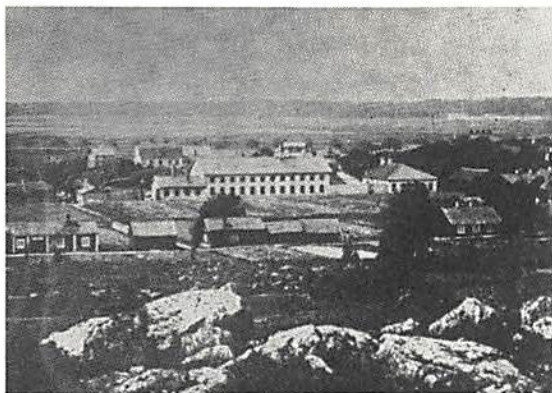
1f.

Polletterbeskrivning:

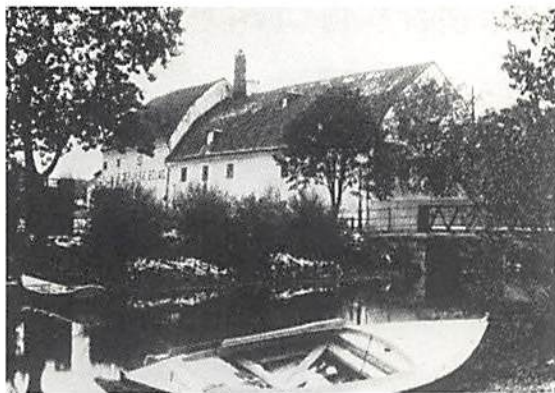
- Ensidig mässingspollett, diam. 20 mm, hål upptill för upphängning på krok. Text: KÖPINGS M.W./171.
- Ensidig mässingspollett, diam. 28 mm, hål upptill för upphängning på krok. Text: 130/KÖPINGS M.W.
- Ensidig mässingspollett, diam. 28 mm, hål upptill för upphängning på krok. Text: D/KÖPINGS M.W.
- Mässingspollett, diam. 30 mm, hål upp-

till för upphängning på krok. Text på åtsidan: KÖPINGS M.W. Text på fränsidan: 133.

- Mässingspollett, diam. 33 mm, hål upptill för upphängning på krok. Text på åtsidan: 110/KMV. Text på fränsidan: 126 (koncentriska spår efter svarven?)
- Ensidig - rektangulär mässingspollett med rundade hörn, höjd 21 mm, bredd 32 mm. Text: 113/KÖPINGS M.W.

Köpings Mekaniska verkstad på 1860-talet. Utsikt från söder.
Reprofoto: Gunnell Jansson, RIK-foto.

Köpings Bryggeri AB 1907. Foto: Ellert Sörman, Köping.

2. Köpings Axelfabrik. Civilingenjören Robert Reinhold Östlund igångsatte på eftersommarren 1863 en tillverkning av vagnsaxlar till hästdragna fordon. Företaget, benämnt Köpings Axelfabrik, var förlagt till lokaliteter förhyrda av Köpings Mekaniska Verkstad, som 1871 inköpte axelfabriken och gjorde den till en särskild avdelning. Ingenjör Östlund flyttade till S:t Petersburg. Axelproduktionen blev mycket uppskattad ur kvalitetssynpunkt. Tillverkningen upphörde år 1940.

Pollettbeskrivning:

Mässingspollett, diam. 32 mm, hål upptill för upphängning på krok. Text på åtsidan: KÖPINGS/AXEL-FABRIK. Text på frånsidan: 166.

2.

3. Köpings Bryggeribolag. Handelsmännen C.A. Malmqvist, P.A. Hofgren och C.W. Lundell bildade omkring 1855 Köpings Bryggeribolag. Två år senare utlöstes Lundell. Lokaler byggdes i etapper på den plats som i dag motsvaras av tomten söder om korsningen Viktoriagatan-Barnhemsgatan. År 1857 brann det knappt färdigbyggda bryggeriet ned till grunden. Det forna kronobränneriets fastigheter förvärvades och en ny bryggerianläggning stod färdig 1860. Femton år senare, 1875, stadfästes bolagsordningen för Köpings Bryggeri-Aktiebolag. Verkställande direktör blev bryggeriets disponent sedan två år tillbaka, förre sjökaptanen Erik Emanuel Arbman. Under de följande åren tillkom flera byggnader. Den sista pilsnerbrygden gjordes 1947 och 1953 den sista försvarsbrygden. Eskilstuna Bryggeri AB, som länge varit konkurrent, köpte Köpingsbryggeriet. Detta kom att läggas ned. Sedermera gick Eskilstuna Bryggeri AB upp i Pripps-Bryggerierna.

3.

Pollettbeskrivning:

Ensidig mässingspollett, diam. 20 mm.
Text: 1/2 ÖL/J.K.

Kungl Myntkabinettet

ÖBS!

Kungl Myntkabinettets museum är stängt tom 20 mars, öppnar åter söndag 21/3.

Ring i övrigt telefon 08-783 94 00 mellan kl 9-11 och 13-15 för information.

Museet:

Tisdag – söndag 12–17
Måndag stängt

Besökstid: tisdag 13–16
ingång (tillfälligt) Storgatan 41

Besöksadress

(efter överenskommelse om tid per telefon): Storgatan 41

Postadress:

Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

Sökes

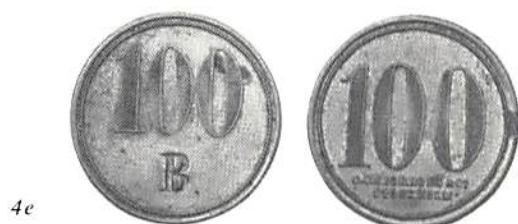
betalar kontant
eller
bytes mot andra

**GULDMYNT
1877 10 kr**

ARNE TÖRNBLOM

452 30 STRÖMSTAD
0526-139 76 (139 77)

Polletter från Köping, forts

Not. Samtliga polletter fotograferade av Gunnel Jansson, RIK-foto.

4. **Köpings Stadshotell.** Den i gamla rådhuset befintliga Stadskällaren flyttades 1870 till handlanden Schultz' gård omedelbart söder om Stora Gatan och på Gamla Västra Långgatans östsida. Fastigheten kallades sedan Källargården. Där startades en hotellrörelse som först benämndes Köpings Hotell och därefter Stadshotellet. Det sistnämnda höll en tid efter branden 1889 till i Basargården för att 1891 förläggas till Östra Långgatan 6A, där större delen av andra våningen togs i bruk. Strax före nedläggningen namnändrades rörelsen till Stora Hotellet.

Pollettbeskrivning:

- Pollett av koppar, diam. 28 mm, text på åtsidan: 5/B. Text på fränsidan: 5/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.
- Pollett av mässing, diam. 20 mm, text på åtsidan: 10/B. Text på fränsidan: 10/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.
- Pollett av mässing, diam. 23 mm, text på åtsidan: 25/B. Text på fränsidan: 25/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.
- Pollett av mässing, diam. 26 mm, text på åtsidan: 50/B. Text på fränsidan: 50/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.
- Pollett av mässing, diam. 28 mm, text på åtsidan: 100/B. Text på fränsidan: 100/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.
- Pollett av mässing, diam. 29 mm, väggig kant, text på åtsidan: 500/B. Text på fränsidan: 500/CC SPORRONG & Co/STOCKHOLM.

Litteratur:

Björnånger, O., *Köping från forntid till nutid*. Köping 1974.
Österberg, K.J., *Köping och Köpingsbygden genom tiderna*. Köping 1945.

PERSONALIA

Medaljbelöning

Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien har tilldelat fyrbärföraren Nils-Uno Fornander sin antikvariska medalj som en hedersbevisning för hans mångåriga insatser inom numismatiken. I denna tidskrift behövs signatur NUF ingen närmare presentation. Hans flitiga arbete för SNF, för Sven Svenssons Stiftelse och för SNT skall sent glömmas och har redan utmärkts med föreningens förtjänstmedalj i guld. Redaktionen gratulerar den högt förtjänste till hans nya dekoration!

Pro Lantura-tecken hittat i Erstavik 1861

Någon gång hittas medaljer och ordenstecken ute i markerna eller vid arkeologiska utgrävningar. Ofta rör det sig då om medaljer som varit fästade på rock eller liknande och som därmed lätt kan tappas i naturen.

År 1861 var Carl Sundberg ute och grävde i anslutning till sitt torp vid Erstavik i Erstaviks socken, Södermanland. Han hittade då en oval ordenmedalj av silver. Sundberg inlämnade omedelbart medaljen till inlösen av staten och fick därvid 4 riksdaler riksmünt (=4 kronor).

Vilken medalj hade torparen hittat? Det visar sig vara ett Pro Lantura-tecken. Om ordens-sällskapet Pro Lantura har Bror Emil Hildebrand skrivit följande: "Sällskapet stiftades år 1786 i Carlskrona af Kapten Mechanicus Jonas Lidström (sedan adopterad Ankarsvärd), Löjtnant Mechanicus Jonas Lidström (sedan Öfverste Löjtnant Lidströmer) och Magister Tegman. Sällskapets ändamål var, "utom oskyldigt nöje, som i vänskapens sköte njutes", dels att bygga och underhålla huset kring källan vid Lyckeby, dels att understödja nödlidande ordensbröder och lemna begraf-

ningshjälp efter deras död. Dekorationen bars i svart band. Sinnebilderna på fransidan tyckas hafva afseende på de fyra riksstånden. Åtsidans förklaring torde höra till ordens hemligheter. Sällskapet upphörde på 1820-talet." (*Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*, del II, Stockholm 1875, sid. 218-219, Hd 124.)

Åtsidan visar Babels torn i tolv avsatser. Nederst texten: A.M: 1758, dvs

anno mundi. Under 1700-talet antogs det att Nimrod och hans anhängare började bygga Babels torn år 1758 efter världens skapelse. Fransidan visar en gåspenna, en värja på en uppslagen bok och nedanför en merkuriistav och en spade samt texten: A:C: (anno Christi) 1786. Hela kompositionen inom en grov kedja.

I Kungl. Myntkabinettet fick ordenstecknet inv.nr 2 913.

Ian Wiséhn

Säkrare ha pengar på banken

Staten ska garantera att insättarnas pengar skyddas. Riksdagen har nu godkänt regeringens förslag till åtgärder för att stärka det finansiella systemet (proposition 1992/93:135). Men redan i september stod det klart att regeringen hade stöd från socialdemokraterna för en politik med denna inriktning.

Beslutet innebär att vissa riktlinjer för de statliga insatserna har slagits fast. Stöd ska kunna ges till samtliga banker med svenskt banktillstånd och till sju namngivna kreditinstitut med statlig anknytning, t ex Sveriges stads- hypotekskassa och Sveriges allmänna hypoteksbank. Stödet ska syfta till att skydda insättarnas pengar och till att stabilisera det finansiella systemet. Staten ska kunna ställa upp villkor som gör det möjligt för staten att återvinna utbetalade belopp. Men stödet ska inte leda till att bankverksamheten förstärkas.

Riksdagsbeslutet innebär att en ny myndighet, *bankstödsnämnden*, bildas. Nämnden ska självständigt fatta beslut i mindre ärenden. Beslut som är av principiell betydelse ska godkännas av regeringen. Riksdagen ska enbart informeras.

Budgetkonsekvenserna är omöjliga att bedöma och regeringen nöjer sig med att tala om att åtagandena kan uppgå till "åtskilliga miljarder kronor". I vanliga fall bemyndigas regeringen bara att fatta beslut om mindre belopp.

Ett par dagar efter riksdagens beslut om bankstödet kom regeringens första bidragsbeslut. Staten skjuter till 24 miljarder kronor i aktiekapital i det nybildade Securum. Staten ger också Nordbanken ett förmånligt 30-miljarderslån. Nordbanken har tidigare i år fått omfattande statligt stöd.

TS

En husar hittar en skatt

Under ett regementsmöte på Ljungby hed år 1870 hittade en husar omkring 130 större och mindre gamla silvermynt nedgrävda. Fyndet skedde på så sätt att husaren under exercisen såg något glimma i jordytan och som han då inte vågade gräva i jorden, väntade han till efter övningens slut. Han återvände till samma plats och fann i översta jordskiktet alla mynten som varit förvarade i en nu förmltnad läderpung. Denna skatt anmäldes aldrig till de antikvariska myndigheterna utan rapporterades endast av några skånska tidningar.

IW

*Det är med pengar
som med gödsel,
de gör bäst nytta
när de sprids.*

*Sir Francis Bacon
(1561-1626)*

Sverige och den Europeiska Monetära Unionen

Vid ett möte i Maastricht 9-10 december 1991 beslutade regeringscheferna för länderna inom den Europeiska Gemenskapen (EG) att genomföra en Ekonomisk och Monetär Union (EMU). Den ekonomiska unionen består bland annat av den inre marknaden och en allt större samordning av ländernas nationella ekonomiska politik.

Ratificeringen av Maastricht-överenskommelsen har komplicerats, bl a av resultatet i den danska folkomröstningen. En försening av ikraftträdandet av avtalet synes oundviklig och det råder osäkerhet beträffande själva innehållet i unionsplanerna.

I september 1992 ledde oron på valutamarknaderna i Europa till att den italienska liran och det brittiska pundet tvingades lämna EG:s växelkursmekanism (ERM). Några medlemsländer införde vissa valutaregleringar. I rapporten har denna händelseutveckling delvis påverkat framställningen. Det är emellertid ännu för tidigt att bedöma hur problemen inom växelkurs-samarbetet påverkar EG:s utveckling mot en ekonomisk och monetär union. Den aktuella rapporten handlar dock främst om den monetära unionen. Den ska genomföras i tre steg:

1. Det första steget, som redan har påbörjats, innebär att kapitalrörelserna inom EG släpps fria. Medlemsländerna börjar samordna sin ekonomiska politik för att hamna så nära varandra som möjligt när det gäller inflation och räntor.

2. Det andra steget inleds den 1 januari 1994. Då bildas den Europeiska monetära institutet (EMI), ett embryo till en gemensam centralbank. Samtidigt stärks samarbetet mellan de nationella centralbankerna. Centralbankerna ska också göras oberoende av regeringar och myndigheter.

Kraven på disciplinerad ekonomisk politik ökar. Det blir förbjudet för medlemsländerna att finansiera budgetunderskott "via sedelpressarna", det vill säga trycka nya sedlar för att betala sina skulder och skapa inflation.

3. Det tredje steget innebär att växelkurserna mellan valutorna inom EG låses för gott. Ecu (European Currency Unit), som är en "korg" bestående av de tolv EG-ländernas valutor, blir en självständig valuta vid sidan av medlemsländernas valutor. En gemensam centralbank, Europeiska centralbanken (ECB), bildas. Den får alla befogenheter för att driva penningpolitik: rätt att bestämma vem som ska få ge ut sedlar, att köpa och sälja valutor, låna och låna ut räntebärande tillgångar och handla med ädla metaller. Tillsammans med de nationella centralbankerna bildar ECB det "europeiska centralbankssystemet", som självständigt ska ansvara för penningpolitiken. Det primära målet för penningpolitiken ska vara stabila priser (låg inflation).

Innan man kan fixera växelkurserna i förhållande till varandra måste länderna i den tilltänkta unionen ha ungefär samma inflation och räntor. Skulle exempelvis italienska lire sjunka i värde snabbare än tyska mark blir ju en fixerad kurs dem emellan allt mer felaktig - det uppstår spänningar mellan valutorna. Därför får länderna inte vara med i den tredje och slutliga fasen utan vidare. De måste först klara ett antal krav på låg inflation, låga räntor, stabil växelkursutveckling och goda statsfinanser. Mot slutet av steg två ska EG-kommissionen och EMI bedöma hur länderna klarar kraven. Finner sedan EG-ländernas finansministrar att en majoritet av EG-länderna är redo för EMU, så inleds det

tredje steget redan 1 januari 1997. Annars väntar man till 1 januari 1999 - och då tas steg tre oavsett hur många länder som kan delta. De som inte får vara med från början får "undantagsstatus" och tas med i klubben när de kvalificerat sig.

Utvecklingen mot EMU minskar svängrummet för den nationella ekonomiska politiken. Redan det monetära system som funnits inom EG sedan 1979 innebär att växelkurserna bara får röra sig inom vissa intervall, vilket tvingar EG-länderna att satsa mycket på inflationsbekämpning. På vägen mot EMU ska varje EG-land följa ett "konvergensprogram" - ett flerårigt program för att anpassa ekonomin till den europeiska monetära unionens krav.

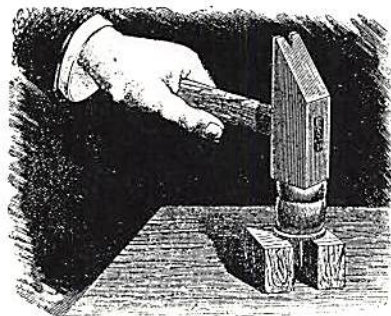
När tredje steget är taget och EMU är förverkligat är räntorna identiska i hela unionen, och inflationen övervakas av den gemensamma centralbanken. Olika sanktioner ska avvålla länderna från att föra en oansvarig ekonomisk politik, till exempel låta budgetunderskottet växa i förvisningen att övriga länder i unionen ändå ser till att räntorna hålls nere.

Sverige bör delta i den valutaunion som EG tänker skapa. Det ökar chanserna till låg inflation, låga räntor och ökade investeringar i landet. Om vi ställer oss utanför växer osäkerheten kring den svenska valutatan, och vi måste locka med lägre löner än länderna inom EG för att få hit investeringar. Det skriver en arbetsgrupp inom finansdepartementet, ledd av departementsråden K. A. Hall och Gunnar Wetterberg, i en rapport (*Ekonomisk och monetär union. Det ekonomisk-politiska samarbetet inom EG efter Maastricht och följderna för Sverige. Finansdepartementet Ds 1992:116*), som finansministern beskriver som den viktigaste tjänstemannaprodukten efter regeringsskiftet.

Den av en nål genom-borrade penningen

Att leka med mynt har alltid roat barn. Vid sekelskiftet utkom ett flertal böcker som ville visa vägen till "nyttiga och nöjsamma tidsfördrif". Dessa böcker hade alla lockande namn som tex "Den kunnige lekkamraten", "Ungdomens bok" och "Hvad skola vi leka". I en sådan förekom en notis om genomborrade av ett mynt. Det är svårt att tänka sig att myndigheterna uppskattade denna lek som resulterade i att svenska mynt förstördes.

Att genomborra en penning med en nål, i synnerhet då nålen är mycket fin, synes vara en olösbar uppgift. Men den är likväl mycket enkel. Man sticker

nålen genom en kork, så att spetsen blott helt litet sticker fram. Den del af nålens grofända, som sticker upp öfver korken, klippar man af med en tång. Penningen lägges på två små träklossar af mjukt trä, så placeras, att ett litet mellanrum uppstår. Sedan korken derefter lagts på penningen,

slår man med en hammare ett kraftigt slag på korken. Härvid kan nålen, då den hindras af korken, icke vika åt sidan och skall därför genomborra penningen, emedan stålet, hvaraf nålen förfärdigats, är hårdare än metallbron-sen i penningen. Denne bör helst ut-göra en ettöring. □

Rapporten analyserar först vad en valutaunion innebär i stort för EG-länderna. Fördelarna beskrivs på följande sätt:

1. Kostnaderna för växling mellan olika valutor försvinner (en besparing på 13-19 miljarder ecu - motsvarande 112-164 miljarder svenska kronor - per år, enligt EG-kommissionens beräkning). När företagen slipper riskerna för att förlora på växelkursförändringar vågar de investera mer. En annan dynamisk effekt är att alla priser blir lättare att jämföra då de sätts i en valuta, vilket i sin tur ökar konkurrensen och därmed produktiviteten.

2. De ränteskillnader mellan länderna som finns i dag beror främst på att penningplaceringarna får betalt för risken för devalvering. När devalveringar blir omöjliga bortfaller "riskpremierna" och räntorna blir lägre. Låga räntor gynnar investeringar och medför budgetbesparingar för skuldsatta länder. Ännu en fördel är att när ecun blir en lika stor valuta som dollar och yen kan europeiska företag göra affärer med omvärlden i sin egen valuta. Det blir billigare och enklare. Ett aktuellt argument för valutaunionen är att de små valutornas sårbarhet för spekulationsattacker minskar.

Problemet med valutaunionen är att korrigeringar av växelkurserna blir omöjliga för all framtid. Länderna kan inte devalvera för att möta yttre chocker som oljepris-höjningar och bortfall av viktiga exportmarknader eller försämringar av konkurrenskraften av andra skäl. Alla sådana problem måste klaras av genom strukturovandling (svaga företag slås ut), genom sänkta löner eller geografiska omflyttningar av arbetskraft och kapital. Att möjligheten till nationell devalvering försvinner skulle inte göra något om alla EG-länderna hade samma ekonomiska struktur. Då skulle ju olika chocker drabba alla lika och behovet att rätta till konkurrenskraften bortfalla. Men i dag är Sydeuropa mer

känsligt för störningar, till exempel lägre priskonkurrens från Asien.

Rapportförfattarna diskuterar sedan vad medlemskap i valutaunionen skulle betyda för Sverige. Fördelarna är i stora stycken desamma för oss som för övriga länder. Näringslivet får minskade kostnader för valutatransaktioner. Någon garanti för låg inflation finns aldrig, men vi får hjälp att hålla inflationen nere, inte minst genom en gemensam centralbank som betonar just prisstabilitet. Med en gemensam valuta blir växelkursernas trovärdighet fullständig, och då sjunker räntorna genom att "premierna" för devalveringsrisken bortfaller. Den fördel som betonas starkast i rapporten är dock att intresset för att investera i Sverige ökar när valutarisken elimineras.

Den grundläggande risken med att delta i unionen är att vi aldrig kan devalvera mer. Nödutgången är stängd. En kris som drabbar hela unionen kan lindras med exempelvis en gemensam devalvering gentemot omvärldens valutor, men en kris som drabbar Sverige hårdare än övriga länder får vi klara på annat sätt: genom sänkta löner, rationaliseringar och omflyttningar. Det lägger stort ansvar på arbetsmarknadens parter.

Enligt rapporten är risken för kriser som slår hårdast mot just Sverige liten, men inte försumbar. Den svenska industristrukturen och handeln är ganska lik exempelvis Tysklands. Det talar mot att Sverige ensamt skulle få problem, till exempel genom att en viktig exportmarknad faller bort. En del svenska särdrag finns dock. Vi är mer beroende av skogsindustri och andra sårbara basnäringar än EG-länderna i genomsnitt.

Rapportförfattarna hävdar å andra sidan att den svenska arbetsmarknaden är relativt flexibel. Framför allt är arbetskraften mer villig att flytta än i andra västländer. Därmed har Sverige större förmåga än

många andra att möta ekonomiska chocker genom förändringar på arbetsmarknaden.

Vad händer då om EG bildar sin valutaunion och Sverige väljer att stå utanför? I rapporten framstår nackdelarna med att stå utanför som ett kanske viktigare skäl för att delta i unionen än medlemskapets fördelar.

Även som icke-medlem får Sverige lägre kostnader för valutatransaktioner genom att en rad EG-valutor ersätts av en. Men för konkurrensländerna inom unionen minskar kostnaderna ännu mer, så svenska företag missgynnas relativt sett.

Framför allt kommer investeringar i Sverige att te sig osäkra. Genom att ställa sig utanför unionen visar svenskarna att de vill behålla möjligheten att devalvera, och därmed ökar misstron mot kronan. För att försvara den fasta växelkursen (och det var en självklar utgångspunkt när rapporten skrevs) skulle Sverige tvingas ha höga räntor, vilket minskar investeringarna ytterligare.

Troligen vill EG inte ta emot nya medlemsländer som inte ställer upp på valutaunionen. Det betyder att Sveriges deltagande i den europeiska integrationen i stort skulle framstå som osäker. Sådant gör investerarna osäkra (och skulle givetvis ha stor politisk betydelse för Sverige). Naturligtvis kan Sverige föra en politik med låg inflation och stabil valuta utan att vara med i valutaunionen, skriver expertgruppen. Men det skulle kräva ännu stramare penningpolitik, snålare statlig budget och lägre löner än vad ett deltagande i valutaunionen gör.

Bildandet av en valutaunion i Europa kommer att påverka Sverige oavsett hur man ställer sig till frågan. Deltagandet i valutaunionen skulle innebära delvis nya förutsättningar för Sveriges ekonomiska politik, men även om man valde att stå utanför skulle det få konsekvenser i detta avseende.

TS

Ett hem i Sverige

I en tidningsartikel år 1911 framkastade redaktören F Lindblad, Karlskrona, ett förslag att till förmån för Nationalföreningens mot emigration egnahemsfond utsläppa ett egnahemsmärke. Förslaget godkändes och man utfärdade ett upprop till allmänheten, speciellt ungdomen i skolor mm. Märket, som tillverkades i papp, skulle kosta 25 öre. Dess utseende fick formen av en midsommarkrans med texten: HEM I SVERIGE 1911.

Stora ansträngningar gjordes för att få märket spritt. I Stockholm skulle märket säljas under midsommarveckan 1911 vid alla större spårvägshållplatser samt vid ångbåtarnas tilläggs-

platser. Svenska pressbyrån åtog sig distributionen på tågen genom konduktörer och kiosker. Skansens styresman dr Bernhard Salin tillät försäljning av märkena vid vaktstugor och andra ställen på Skansen. Ett stort antal affärer i Stockholm deltog också i försäljningen. På samma sätt gick det till även i övriga Sverige, med gott resultat.

IW

Egnahemsmärket som spreds i landet av emigrationsföreningens egnahemsfond. Märket visar en midsommarkrans med föreningens lösen: Hem i Sverige.

Symposium i Polen 12–13 november 1992

Till den medeltida staden Toruń blev jag inbjuden att delta i ett numismatiskt symposium under några dagar i november förra året. För inbjudan stod Polens *Międzemuzealne Kolegium Numizmatyczne* (fritt översatt "mellanmuseala numismatiska kollegium"), Polska Numismatiska Samfundet samt *Muzeum Okręgowe w Toruniu*, distriktsmuseet i Toruń (ungefär som våra läns museer), som också stod för värdskapet. Symposiets titel var "Mynt och myntkontakter inom östersjöområdet under 1200–1700-talen".

Staden – som är en gammal Hansastad (Thorn) – ligger i Västpreussen vid floden Wisła och utgjorde ursprungligen två stadskärnor; "Gamla stan" anlagd år 1231 av Tyska orden samt "Nya stan" från år 1264. Dessa båda förenades 1454, men benämningarna används än idag och båda delarna har fortfarande var sitt torg. Mitt i Gamla stan står den ståtliga gotiska rådhusbyggnaden, uppförd under 1200–1300-talen men ombyggd 1602–03. Rådhuset innehåller numera distriktsmuseets samlingar och utställningslokaler. Runt stadens centrum löper delar av den gamla ringmuren, av vilken ett och annat torn ännu står kvar. Staden var belägrad av svenskar i mitten av 1600-talet under Karl X Gustav och där präglades kortvarigt mynt med den svenske kungens bild. Även Karl XII var där och härjade år 1703. I dag är staden utbyggd långt utanför murarna med höghus och långhus med modern monoton. Själva stadskärnan med köpcentrum, är mycket liten med en huvudgata kallad *Szeroka* ("breda gatan"). Staden är framförallt känd som Kopernikus födelsestad och hans hem utgör idag museum. Till stadens gamla traditioner hör tillverkning av små mjuka pepparkakor, *pierniki* (mycket goda hjärtformade med choklad utanpå).

Nåväl, åter till symposiet efter denna historiska tillbakablick. Den medföljande sonen hade tagit sig till släktingar på egen hand mumlades polska glosor och med en miljon på fickan (*złoty* alltså). Själv skrevs jag in på det lilla hotellet med den fina restauran-

Symposiet, som egentligen skulle ha ägt rum i Ratusz men på grund av reparationer där, höll till i museets entréhall. Här ses från vänster Monica Golabiewski Lannby, Jørgen Steen Jensen, Köpenhamn, Adam Musiałowski, Toruń, Stanisław Suchodolski, Warszawa, och Jerzy Piniński, Łódź. Foto: Muzeum Okręgowe w Toruniu.

gängen inte långt från ringmuren. Plötsligt mindes jag hur jag, med min familj, stod utanför samma restaurang en dag för tre år sedan. Då var där en oändlig kö av väntande med lunch som mål. Vi kom aldrig in. Idag är det en fin och dyr restaurang utan kö.

Dagen därpå klockan 10.00 hälsade museets direktör oss välkomna och symposiet öppnades med en kort inledning av kongresskommisariern mgr (magister) Adam Musiałowski från museets numismatiska kabinet, som det kallas där (*Gabinet Numizmatyczny*). Under förmiddagen talade prof. dr Stanisław Suchodolski, Warszawa, om Östpommerns mynt under 1200-talet samt undertecknad om myntfynden från Fjäle ödegård på Gotland. Övriga föredragshållare var prof. dr Stefan Cackowski och dr Krzysztof Mikulski, mgr Tadeusz Szczurek och mgr Andrzej Sikorski. De två senare berättade om myntfynd från en medeltida kyrkogård i Dęb-czyno, nära Białogard i västra Polen. (Undertecknad greps därvid av stark nostalgi och fina minnen manades fram av en sommar för tjugo år sedan då jag som nybakad fil.kand. och ett betygs hårdplugg av polska språket bakom mig deltog i en arkeologisk undersökning i nämnda by under framlidne prof dr Jan Żak, Poznań.) Diskussionerna var livliga, långa och mycket polska. Förmiddagen drog ut på tiden och det blev äntligen lunch, eller första middag som det hette, vilken aväts gemensamt vid av restauran-

gens, särskilt för symposiet, framdukkade långbord.

Eftermiddagen blev lika intensiv. Mgr Marta Męciewska, chef för det numismatiska kabinettet i *Zamek Królewski w Warszawie* (Kungl Slottet) talade om ett skattfynd av Tyska ordenschillingar. Mgr Jerzy Piniński, chef för numismatiska avdelningen i museet i Łódź, talade om tjeckiska groschenfynd i Pommern och Preussen. Mgr Borys Paszkiewicz samt mgr Adam Musiałowski, mynt i Toruń, höll föredrag om myntkontakterna mellan Polen och Baltikum under 1300-talet respektive om myntcirkulationen i Preussen 1454–1526. Slutligen, utanför det ursprungliga programmet talade (på tyska) dr Ivar Leimus från Tallinn om "Revals äldre mynthistoria. Alla andra föredrag den dagen, utom mitt eget förstås, hölls på polska utan bilder. Ingen höll tiden. Till och med den flitige och polskspråkige Jørgen från Köpenhamn sågs stundom med hängande huvud. De trevliga pauserna med kaffe och umgänge under personligare former blev nog räddningen för både den trötte och den tappra. Den första föredragsdagen slutade klockan 19.30.

Den andra dagen inleddes med en kort rundvandring i Gamla stan under ledning av en polsk guide. Vi besökte bl a Kopernikus-huset, den medeltida S:t Johanneskyrkan, uppförd i gotisk stil, samt *Ratusz* (rådhuset). Även ringmurens lutande torn besågs. Symposiet fortsatte emellertid ganska

snart och föredrag hölls av Jørgen Steen Jensen (på polska!) om preussiska myntmästare i Danmark 1577–1585. Dr Vytautas Aleksiejunas, Vilnius, talade om dubbeldenarerna från 1578–1579. Dr Arent Pol från Leiden berättade på tyska om monetära förbindelser mellan Nederländerna, den baltiska delen av Polen och Osmanska riket och visade diabilder. Under tecknad hade dagen innan i ren förvirring försnillat museets enda diagamasin med sprängmarsch till hotellet som följd för återbördande av detsamma. Det gällde ju att inte missa en bildvisning. Mgr Bogumila Haczewska från Kraków avslutade dagens föredrag. Hon var den enda av de polska föredragshållarna som använde diabilder. Det kom så småningom fram att institutionerna helt enkelt inte har pengar för fotografering.

Allt dryftades med sedvanlig polsk intensitet. Alltid hade någon bara en liten fråga till. Professor Suchodolski summerade slutligen symposiet med en analys av de båda dagarnas alla föredrag, där han delade in dem i anförandeteknik, innehållsmässig kvalitet och de av särskilt numismatiskt intresse.

Efteråt samlades de flesta av oss för en gemensam lunch vid långbord och vi hade det riktigt trivsamt. God mat, gott öl, endast en och annan i den "äldre" generationen drack det traditionella teet i glas på polskt vis till maten. Samtalen flödade kors och tvärs över bordet på framförallt polska förstas, men även engelska, tyska, svenska och danska hördes. Att som utlänning ge sig på att tala det polska språket bemöts alltid positivt och man lyssnar tålmodigt.

Förutom föredragshållarna fanns förstas också åhörare från olika museer i Polen. Kända för åtminstone Kungl Myntkabinettet är bl a dr Mariusz Mielczarek, Łódź, som besökte vår institution för att studera antika mynt under ett par veckor i september 1992. Han dök upp på symposiets andra dag. Tomasz Bylicki, Nationalmuseet i Warszawa (*Muzeum Narodowe*), var också där. Malgorzata Dubrowska från Warszawa deltog i symposiet. År 1980 var hon, genom Svenska Institutets försorg, i Stockholm under fyra månader för att inventera polska medaljer i Kungl Myntkabinettets samlingar. Hon förestår numera det

Marta Męclewska framför en av montrarna i Kungl Slottets numismatiska kabinett.
Foto: M. Golabiewski Lannby.

numismatiska kabinettet i Warszawas Historiska Stadsmuseum.

På fredagkvällen var hela delegationen inbjuden till vernissage på Ratusz där man invigde en utställning med 1600-talsmålningar. Efteråt lyssnade vi tillsammans med hundratals andra åhörare på en konsert med Toruńs kammarorkester, som framförde Beethoven och Mendelsohn i en till brädden fylld borgarsal. En mycket bejublad konsert med Toruńs bästa dirigent och violinsolist.

Den sista dagen hade Polska Numismatiska Samfundet sammanträde. Vi andra kunde ströva fritt omkring i staden, vilket vi också gjorde trots kyla och regn. Museets övriga utställningar besöktes, sedan var det dags för avsked.

Men det blev också en dag i Warszawa. Tillsammans med min son, som anslutit sig inför hemfärden, och Malgorzata Dubrowska, var jag inbjuden till Kungl Slottet av Marta Męclewska. Vi fick en mycket personlig visning på engelska av Slottet och dess numismatiska kabinett, för vilket hon är chef. Slottet är nu helt återuppbyggt efter tyskarnas sprängning under andra världskriget. Minsta bit som man har hittat i ruinerna har tagits till vara och omsorgsfullt återinsatts på sin rätta plats. Av med skorna och på med filtofflorna. Som en

mäktigt slottsfru ledde sedan Marta Męclewska oss genom slottets magnifika salar, alltmedan sonen hölls på halster med pinliga förhör i historia. Besöket avslutades med en presentation av den relativt nyinredda numismatiska utställningen som också innefattar ett ordensrum (*Pokój Orderowy*). Till detta rum hade man genom Jørgen Steen Jensens försorg fått överta montrar från Köpenhamns förra utställningslokaler och dessutom låtit tillverka flera i samma stil.

Malgorzata Dubrowska visade Warszawas Historiska Stadsmuseum för oss, även hon på engelska. Museet ligger i Gamla Stan – också helt restaurerat efter kriget – vid stora torget, som om sommaren kryllar av tu-

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.

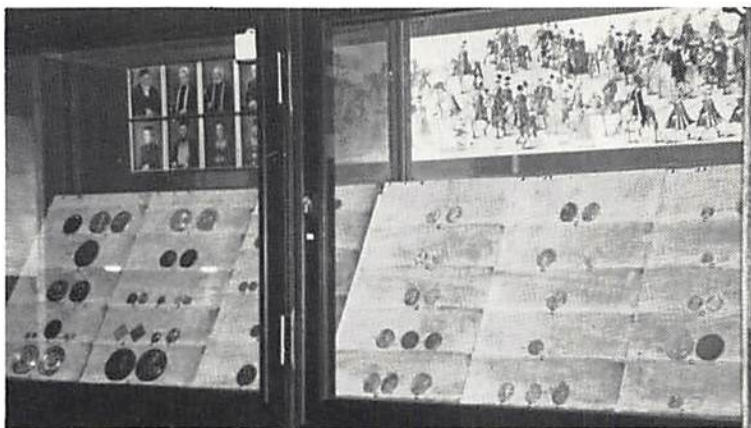
Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

risten. Nu var där ödsligt, regnigt och rått. Utställningarna presenterar stadens medeltid samt de sju seklerna fram till dess tragiska förstörelse under andra världskriget och slutligen stadens återuppbyggnad. Museet har numera friare händer att omarbete de permanenta utställningarna samt göra nya tillfälliga utan alltför mycket styrning med politiska pekpinnar. Samlingarna förvärvades efter kriget och består till stora delar av depositioner från andra museer samt donationer från privatpersoner. Där finns också ett mindre mynt- och medaljkabinett, vars samlingar idag innehåller ca 7.000 registrerade föremål inklusive sedlar, polletter och ordnar.

Numismatiska kabinettet i Kungl Slottet i Warszawa. Utställningen visar på ett åskådliggörande sätt polska mynt från äldre medeltid och framåt. Foto: M. Golabiewski Lannby.

Resan var genomgående mycket givande. Nya kontakter har knutits, gamla har förnyats. Hela symposiet präglades av en fin stämning, deltagarna var mycket aktiva, diskussionerna långa och inläggen många. Inbjudningen för numismatiska frågor delades

i Polen även av arkeologer och historiker. Uppenbarligen hade man medvetet bjudit in de representanter från olika västländer – Danmark, Sverige, Nederländerna – som behärskar eller åtminstone har kommunikationsbara kunskaper i polska språket. Därmed

ökade också möjligheten till kontakt även med de kolleger som har begränsade kunskaper i andra språk, och man gjorde det bästa av situationen.

Föredragen kommer att publiceras i en polsk numismatisk tidskrift med engelska sammanfattningar. MGL

FRÅN LÄSEKRETSEN

Georg Stephens – en slutreplik

Till Morten Eske Mortensens artikel *Georg Stephens: en ivrig montsamlare* i nr 9/10 1992 av denna tidskrift har jag egentligen blott att tacka för intressanta och förvånande upplysningar. Av praktiska skäl har det inte varit mig möjligt att bedriva forskning av något slag i Danmark, utan jag har fått hålla mig till vad som framkommit i och kring Huseby och från Stephens sentida släktforskare Fingal von Sydow och dennes släktingar.

Konkret fäster jag mig särskilt vid två av

Mortensens upplysningar. Den ena är att Stephens lät sälja sitt numismatiska bibliotek några månader före sin död – anonymt! – medan han ännu hade kvar en samling av engelska mynt. Förfarandet stämmer dåligt med den bild man för övrigt får av samlaren Stephens som den som behållit höll kvar allt det han hopbragt, kanske alldeles särskilt böcker. Att försäljningen skett av ekonomiskt nödvång är alls icke troligt.

Den andra överraskande upplysningen är just förekomsten av den engelska myntsamling, som efter Stephens död i sin helhet 1898 såldes till storsamlaren L E Bruun för det enligt dåtida penningvärde betydande beloppet av 1 100 kr. Existensen av den

na samling har egendomligt nog ej alls bevarats i minnet hos Stephens efterlevande i Sverige, vilket vitsordas av Fingal von Sydow.

Georg Stephens var en originell och intressant kulturpersonlighet. Dessutom var och är (!) han tydligen både komplicerad och gåtfull. Man frågar sig t.ex: sålde han också tidigare samlingar av böcker och ev. mynt? Anonymt? Och varför lämnade han, tydligen mycket snart, den numismatiska förening, vars bildande han varit med att inbjuda till?

Dessa rader är att betrakta som en slutreplik från min sida i frågan om numismatikern Georg Stephens.

Gunnar Sundberg

Nordisk Numismatisk Årsskrift 1991 har utkommit. Den har redigerats av Kenneth Jonsson och Brita Malmer. Utgivningsår är 1992. Denna volym, 1991, utgör en festskrift till Kolbjørn Skaares på hans 60-årsdag den 6 april 1991. Årgången omfattar 255 sidor och innehåller följande:

Axel Seeberg: Kolbjørn Skaare: Numismatics in a cold climate.

Peter Robert Franke: Einige Beispiele für die Auswertung von Münzschatzfunden.

John Kent: The Empress Ariadne: what's in a name?

Anne Kromann: The denarii from the Moor of Illerup.

Tuukka Talvio: The earliest coin finds of Viking-Age Finland.

Svein Gullbekk: Some aspects of coin import to Norway and coin circulation in the late Viking Age.

Kenneth Jonsson: A new Norwegian Viking-Age coin type and other Norwegian coins found in Sweden.

Keld Grønder-Hansen: Some reflections on the reasons for the depositing and recovery of hoards.

Henrik Klackenborg: Penningar blå – franska, norska eller svenska? Myntcirkulation i västra Sverige 1150–1250.

Lars O Lagerqvist: S:ta Sunnivas mynt.

Jørgen Steen Jensen: Norwegian coins in Danish monetary circulation of the 17th and early 18th century.

Håkon Ingvaldsen: The coins from "Samson" – a 200 year-old shipwreck.

Dessutom Kolbjørn Skaares bibliografi samt fyndberättelser från myntkabinettet i Helsingfors, Köpenhamn, Oslo och Stockholm. Uppsatserna har engelska eller svenska sammanfattningar.

NNÅ 1991 distribueras av Kungl Myntkabinettet, Box 5405, 114 84 Stockholm, tel 08-783 94 29. Capriset är beräknat till 200 Skr + porto.

J.S. Jensen, K. Bendixen, N.K. Gottlieb och F. Lindahl under medverkan av K. Grinder-Hansen och G. Posselt: Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050-1550. Köpenhamn 1992. Två volymer. ISBN 87-87483-23-8. 1.200 DKR.

I de nordiska länderna har en föredömlig lagstiftning gjort att de skatter som hittas inlöses av staten. Fynden finns därför fortfarande tillgängliga för forskningen i motsats till de flesta andra europeiska länder där fynden har skingrats. Trots att detta källmaterial redan har varit föremål för omfattande forskning under en lång tid är det så rikt och rymmer en sådan potential att ett mycket omfattande forskningsarbete ännu återstår. För att detta arbete ska kunna förverkligas är en grundförutsättning att materialet blir publicerat på ett tillfredsställande sätt.

I Sverige finns för närvarande två större projekt som avser materialpublikationer av myntfynd. Det ena är det sk CNS-projektet som omfattar de vikingatida myntfynden och där åtta av uppskattningsvis 35-40 volymer har publicerats. Arbetet med de idag ca 223.000 mynten tog sin början redan för mer än tre decennier sedan och varje mynt redovisas här i detalj enligt de senaste forskningsrönen. Det andra projektet är landskapsinventeringen som ger en mer eller mindre översiktlig information om samtliga myntfynd i resp. landskap. Den innebär normalt inte en nybearbetning av materialet utan bygger som regel på redan befintliga bestämningar. Med början 1982 har hittills sju volymer publicerats av ca tjugo planerade.

Den nu för Danmarks del publicerade katalogen representerar en tredje väsentlig på temat. Här ingår alla depåfynd (ej lösfynd) med mynt eller andra föremål i ädelmetall som tillhör perioden ca 1050-1550 och som påträffats fram till 1986 (det tidigaste fyndet påträffades redan omkring 1610). Det är ett oerhört ambitiöst projekt som tog sin början 1979 och som nu resulterar i två volymer späckade med information och som även innehåller analyser och kommentarer. Det är svårt att här kunna göra rättvisa för det omfattande arbetet som grundlagts under mer än etthundra års bearbetning av fynden och som nu har systematiserats och kompletterats av en liten grupp numismatiker och arkeologer vid Den kgl. Mont- og Medailliesamling och vid medeltidsavdelningen på Nationalmuseet i Köpenhamn. Av naturliga skäl kommer endast det numismatiska innehållet att kommenteras här.

Det är ett i högsta grad internationellt material som presenteras och språkligt har man löst det genom att de inledande kommentar- och analysavsnitten ingår såväl på danska som i engelsk översättning.

Den första volymen omfattar perioden ca 1050-ca 1241, dvs slutskedet av vikingatiden och tiden fram till borgarkrigstidens början. Den andra volymen omfattar tiden ca 1241-ca 1550, dvs borgarkrigstiden fram till tiden strax efter myntförordningen 1541 som markerar slutet på medeltiden. Gränsdragningen mellan de två volymerna är naturlig liksom ca 1550 medan 1050 motiveras av att myntcirkulationen då övergår från vikingatidens internationellt inriktade till en mer nationell karaktär. Den geografiska begränsningen till nuvarande Danmark - med utelämnande av Sydschleswig, Skåne, Blekinge och Halland - beror på såväl praktiska som ekonomiska hänsyn. Fynden från Schleswig är också för närvarande föremål för en doktorsavhandling av Ralf Wiechmann i Kiel och inom den svenska CNS-serien har två Skåne-volymer publicerats medan en volym över Blekinge är under utarbetande.

De inledande kapitlen behandlar det arkivaliska källmaterialet, liknande corpusverk i andra länder, fyndtyper och skatternas sammansättning, fyndförhållanden, det icke-monetära materialet, datering, myntcirkulation, myntpolitik och myntens funktion, myntningens storlek m m. Till sammans med ett flertal register omfattar de 149 sidor och illustreras med kartor, diagram, mynt m m och rymmer många intressanta iakttagelser. Det framgår tex att en fyndtopp infaller under de två decennierna 1870-1889, dvs precis samma tid som kan noteras för de svenska vikingatida fynden. Vidare diskuteras bl a frågan om systematiska myntindragningar i Danmark och här antyds en viss skepsis beträffande vissa perioder med utgångspunkt från skatternas sammansättning.

Fyndkatalogen upptar huvuddelen av volymerna och sammanfattningsvis omfattar den följande antal mynt resp. fynd vilket ger ett begrepp om materialets omfattning (ett fåtal innehåller enbart smycken).

	Fynd	Mynt	Största fynd
Ca 1050-ca 1241	76	ca 31.527	12.007
Ca 1241-ca 1550	251	ca 300.998	81.422

Den största fyndkoncentrationen finns under perioden ca 1325-1340, då man i Danmark når slutfasen av en lång inflationsperiod då mynten i princip består av ren koppar och följaktligen också präglas i mycket stort antal eftersom deras värde var blygsamt. Det totalt sett största fyndet (Kierial) är undangömt ca 1365 och består av enbart utländska mynt eftersom den inhemska danska myntningen då hade upphört.

Fynden redovisas på ett enhetligt sätt, med uppgift om nedläggningstid, fyndomständigheter, fyndort, tidpunkt, behållare, andra föremål än mynt, inventarie-

nummer, litteraturhänvisningar m m. Antalet bevarade mynt anges också på ett föredömligt sätt för resp. fynd. De enskilda mynten redovisas med uppgift om land, myntherre, myntort, typ enligt en löpande numrering och dessutom anges antal för varje kategori. Redovisningen är med andra ord tillräckligt detaljerad för att tillfredsställa även högt ställda krav.

Fynden förmedlar på ett enastående sätt den monetära utvecklingen i Danmark under ett halvt årtusende. De äldsta fynden omkring år 1050 är ännu helt dominerade av utländska mynt men ersätts snart av fynd med enbart danska mynt och samtidigt minskar antalet fynd radikalt. Den lägsta fyndfrekvensen infaller under andra hälften av 1100-talet då fynden är såväl små som få. Frammot mitten på 1200-talet börjar sedan åter utländska mynt, framför allt engelska och franska, att förekomma och det normala är att fynden under de följande etthundra åren består av antingen enbart danska mynt eller enbart utländska mynt. Skillnaden är lätt att förstå eftersom de utländska mynten var av bra silvermedan de danska hade låg eller mycket låg silverhalt. När den danska myntningen låg nere under senare delen av 1300-talet består fynden enbart av utländska mynt, främst tyska och engelska och det är även under denna tid som de första fynden med guldmynt uppträder. Under 1400-talet visar fyndens sammansättning en stor variationsrikedom med en blandning av danska och utländska mynt. Från 1526 finns också fynd med enstaka tyska talrar och ett fynd med slutmynt 1552 innehåller enbart 46 talrar.

Katalogen avslutas med ett flertal mycket nyttiga index över tex myntherrar, myntorter och valörer.

Från svensk sida är det intressant att notera förekomsten av svenska mynt. Bland de äldsta fynden, ca 1050, förekommer svenska mynt endast i ett exemplar (Anund

Jakob). Under medeltiden finns ett unikt fynd med mynt enbart från Birger Magnusson (1290-1318), vilket kanske kan sättas i samband med att Birger gick i landsflykt till Danmark 1318. De arkivaliska uppgifterna nämner enbart mynt från Birger och de två mynt från Magnus Eriksson som nu har denna proveniens kan inte ha ingått i skatten. Vid mitten av 1300-talet finns även ett större antal fynd med svenska mynt men de försvinner sedan fullständigt när den inhemska myntningen åter börjar i större skala omkring 1400.

Katalogen ger ett allmänt mycket posi-

tivt intryck som inte förts av att det i ett verk av denna omfattning naturligtvis också finns vissa punkter som kan kritiserats.

Tyvärr saknas genomgående en sammanställning över mynten fördelade på länder. För mindre fynd är detta inte så besvärande eftersom man själv lätt kan göra en sammanställning, men för större fynd medför det en hel del räknande. Smärre skillnader i redovisningen finns också mellan små och stora fynd framför allt vad gäller de vikingatida fynden. De mindre fynden redovisas, av naturliga skäl, mer i detalj medan de större fynden ofta saknar uppgift om typ.

Nedläggningstiden anges efter två system, dels t ex "Nedlagt efter 1047", dvs

efter t.p.q (slutmynt), dels efter en antagen nedläggningstid t ex "Nedlagt ca 1050". Här skulle man kanske önskat mer konsekvens eftersom det är svårt att förstå vad som motiverar att det ena resp. det andra har valts i det enskilda fallet. Internationellt har utvecklingen under de senaste decennierna gått från en antagen nedläggningstid till t.p.q eftersom det senare är ett i princip objektivt årtal i motsats till det förra som kan vara mer eller mindre subjektivt. För hela borgarkrigsperioden (1241–1360) är det emellertid inte möjligt att använda t.p.q eftersom mynten som regel saknar uppgift om myntherre och de bestämmningar till regenter som allmänt tillämpas är mycket osäkra.

Fynd nr 28 och 29 anges vara nedlagda ca 1065–1074 baserat på Sven Estridsens runmynt som ingår och som tillhör slutet av hans regering. Fynd nr 8 innehåller också motsvarande runmynt, men där anges nedläggningstiden till efter 1047.

Det faktum att fyndens nummer i katalogen bestämdes på ett tidigt stadium och att vissa korrigeringar av fyndens datering gjordes i efterhand förklarar att fynden inte alltid kommer i en strikt kronologisk följd.

De två volymerna utgör ett ovärderligt referensverk för alla forskare och övriga som är intresserade av Danmarks mynthistoria och kan varmt rekommenderas.

Kenneth Jonsson

Græske mønter. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Nationalmuseets Vejledning. København 1992. Med text av Jan Zahle. ISBN 87-984086-0-7. Beställes från Nationalmuseet, DK-1220 Köpenhamn K. Pris 30 dk.

Som bekant finns i Köpenhamn en av världens förnämsta samlingar av grekiska mynt. Den är dessutom ovanligt nog publicerad i sin helhet. I samband med den genomgripande omorganisationen av Nationalmuseets utställningslokaler har även Møntsamlingen fått nya vackra montrar. Till den grekiska delen har Jan Zahle författat en innehållsrik vägledning, som inte bara utgör en förträfflig handledning vid studiet av mynten i utställningen utan faktiskt också kan leva ett eget liv som introduktion till den grekiska myntvärlden.

Först må kanske ett par ord sägas om bokens utformning. Den omfattar 56 sidor, ligger väl i handen genom att den är hög och smal, texten omfattar bara en spalt; satsytan är modernt formgiven med ojämn högermarginal och utan avstavningar. Texten består av korta meningar och stycken, vilket gör den lättläst och överskådlig. Innehållet är lätt att ta till sig när man står vid montern och läser. Den höga papperskvaliteten gör att fotografierna görs full rättvisa.

Texten följer noga de åtta montrarna och varje avsnitt börjar med en kort inledning och därefter följer en koncis beskrivning av de utställda mynten.

Den första montern ger en överblick över de grekiska mynten och tillsammans med montern om den grekiska bildvärlden ger den besökaren en god karaktäristik av de grekiska myntens egenskaper, utscende, metallinnehåll, präglingsteknik, motivval och valörssystem.

I fyra montrar behandlas olika epoker, de äldsta grekiska mynten, mynten under perserkrigen, dvs det som brukar kallas den klassiska tiden, mynten under Alexander den store, hans företrädare och efterträdare och slutligen den hellenistiska epoken (323–30 f.Kr.).

Mithridates III (ca 220–185 f.Kr.). 4 drachmer.
Ill ur Græske mønter.

Den rika köpenhamssamlingen inbjuder lätt till olika specialstudier och få museer skulle bättre kunna illustrera de hellenistiska porträttmynten; de mynt som här exponeras räknas till de främsta karaktärsstudier som finns på mynt och det må förlätas annälaren om han särskilt vill framhålla bilden av Mithridates III, ett kraftfullt och ohöjlt realistiskt härskarporträtt. Jan Zahles eget specialområde, de spännande lykiska mynten, lyfts förtjänstfullt fram.

Till sist behandlas karthagiska, keltiska och ickeromerska mynt från Italien som t ex de etruskiska.

Man kan notera, att de grekiska mynten under det romerska imperiet ("Greek Imperials") icke finns med i denna översikt/utställning, vilket i och för sig är en väl försvarlig och motiverad åtgärd eftersom de numera publiceras som romerska provinsmynt (Roman Provincial Coins). Noteras kan dock att inledningstexten anger, att de grekiska mynten slogs under närmare 900 år från ca 600 f.Kr till ca 275 e.Kr.

Møntsamlingen och Jan Zahle har all heder av sitt arbete och besökarna kan bara uppmanas att snarast besöka utställningen och köpa handledningen.

Harald Nilsson

Moneta nostra

Monetarisering i medeltidens Sverige av Henrik Klackenborg

kan beställas från Arkeologiska institutionen

Kraftstorg 1, 223 50 Lund

Telefon 046-10 79 40, Telefax 046-10 42 14

Pris 180: – inklusive porto

Boken annaldes i SNT nr 8 · 92 s 208–209 av MGL

Solkungen, Ludvig XIV, som han framställdes av den svenske medaljkonstnären Arvid Karlsteen omkring 1685-86. Den lysande solen (kungen) skingrar molnen. Foto: ATA, skala 1:1.

Peter Burke: The Fabrication of Louis XIV. New Haven & London 1992, Yale University Press, 242 s., rikt illustrerad, ISBN 0-300-05153-0.

Frankrikes konung Ludvig XIV (1643-1715) kallades ofta Kung Sol. Detta betydde dock inte att han var - som farao Ekhnaton tretusen år tidigare - stiftare av en ny solreligion. Symboliken var i stället ett resultat av den kopernikanska omvälvningen, som hade gjort solen till världens centrum, kring vilket allt rörde sig. I Ludvig XIV:s Frankrike blev detta statsideologi. Kungen var väl medveten om sin roll och de möjligheter som följde med denna. Naturligtvis var Ludvig en människa som alla andra, men pengarna och uppmärksamheten som ägnades kungens person förvandlade honom till en gudalik varelse. Det var en medveten politik som skapade denne Apollo eller Herkules. PR-makarna skockades kring kungen och omgivningen förfördes villigt. Om den planmässiga tillverkningen av solglansen kring Ludvig XIV handlar Peter Burkes bok. Här får läsaren många exempel på förhållandet mellan makten och de konstnärer som skulle tjäna den. Vi får även lära oss mycket om synen på kungarollen under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet.

Kungens bild förekom i en mängd former och sammanhang som t ex på hundratala målningar och kopparstick, statyer och byster samt på mynten. Mer än 300 olika minnesmedaljer präglades över de viktigaste händelserna under Ludvig XIV:s regering, som ju varade i 70 år. Han förhärligades i teaterpjäser, baletter (ibland med kungen själv som en av de uppträdande), operor, dikter, predikningar, tidningar, historiska skildringar, fyrverkerier, fontäner och vävda tapeter. Det som emellertid mest roar rec. är medaljerna - ofta graveerade av stortheter som t ex Jean Warin. Ludvig XIV och hans närmaste rådgivare var intresserade av medaljkonsten som ett propagandemedium. Det räckte därför inte enbart med att ge ut medaljerna. Det skulle

skrivas om dem också! År 1723 utkom *Médailles sur les principaux du règne entier de Louis le Grand* (detta arbete hade föregåtts av ett verk med likartad titel år 1702, men av naturliga skäl ej komplett). Ludvig XIV hade själv föranstaltat verkets utgivande. Genom medaljerna hade han hugfäst de viktigaste händelserna i sitt liv; i boken finns de avbildade, försedda med historiska förklaringar. Denna *Histoire métallique* tjänade som förebild för Gustav III, när han 1779 började förbereda ett liknande äreminne, en "metallhistoria", över sin regering - även denna en utgivning med politiska syften. Den svenska idémässiga fortsättningen på Ludvigs medaljprojekt finns inte omnämnd i Burkes utmärkta bok, men annars är de flesta aspekter tillgodosedda.

Tankarna går raskt till den svenska medaljutgivningen under hela den karolinska tiden (Karl X Gustav till Karl XII). Vilka politiska mål låg bakom medaljerna med sina sinnrika motiv? Vi har naturligtvis Stig Stenströms *Arvid Karlsteen. Hans liv och verk* (NÅÅ 1945), men mycket finns kvar att utforska.

Många har skrivit om hur monarker framställdes av konstnärer m fl, men knappast någon har så utförligt diskuterat det målmedvetna uppbyggandet av en övermänsklig kung. Läsarna rekommenderas dock att även studera Allan Ellenius bok *Karolinska bildidéer* (Stockholm 1966) och Mark Jones *The medal as an instrument of propaganda in late seventeenth and early eighteenth century Europe* (Numismatic Chronicle 1982:142 och 1983:143). Om man bortser från medaljkonsten så har Maj Nodermann i sin *Från Altranstädt till Delsbo. Bildtryck och bonader*

Gustav III:s medaljhistoria

Kungl. Myntkabinettets katalog nr 31 finns fortfarande till försäljning. Pris 60 kr. Utställningskatalogen 20 kr. Beställes lättast på tel. 08-783 94 29. Se i övrigt SNT 3 · 92 sid 89.

med Carl XII (utgiven av Nordiska Museet 1984) tagit upp samma tema. Av intresse är även Burkes jämförelser med framställningarna av andra härskare - från kejsar Augustus till Amerikas moderna presidenter.

Peter Burke menar att Ludvig XIV inte var mer artificiell än någon av oss - vi skapar alla oss själva. Ludvig fick bara ovanligt stor assistans i sin självkonstruktion.

Peter Burke är verksam som lärare i historia vid universitetet i Cambridge. IW

Liten vår-
auktion

22 mars 1993

För gratis lista
035-12 96 76
eller skriv till
Halmstads Myntklubb
Boreliusgatan 5
S-302 38 Halmstad

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 - 18.00
Lördagar 10.00 - 14.00

Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

AUKTIONER

SVENSKA

- April 15-16 Stockholm, Auktionsverket
17-18 Stockholm, B Ahlström
Mynthandel
21 Stockholm, Svenska Numismatiska Föreningens auktion
- Endast för medlemmar!

UTLÄNDSKA

- Mars 3 London, Glendining's
3-5 München, Partin Bank
10-12 Osnabrück, Künker
13 Bryssel, Elsen
13 Helsingfors, Holmasto
17-18 Sydney, Spink Noble
24 London, Glendining's
31 London, Spink
April 1-2 Zürich, Spink Taisei
1-3 New York,
Bowers & Morena
14-16 Köln, Münz Zentrum
19-20 Maastricht, van der Dussen
21 London, Glendining's
27-28 Paris, Crédit del la Bourse
Maj 5-7, 10 Frankfurt, Peus Nachf.
12 London, Glendining's
12-15 München, Hirsch Nachf.
15 Helsingfors, Holmasto
17-19 Frankfurt, Frankfurter
Münzhandlung
24-25 Zürich, Leu Numismatics
Ltd.
Juni 9 London, Glendining's
12 Brüssel, Elsen
14-16 New York,
Bowers & Morena
16 London, Spink
23 London, Glendining's
Juli 7 London, Glendining's
14-15 Melbourne, Spink Noble

MÄSSOR

SVENSKA

- Mars 27-28 Göteborg, FRIDSAM
samlarmässa
April 24-25 Helsingborg, FRIMYNT 93

UTSTÄLLNINGAR

Ny utställning i Göteborg

Torsdagen den 25 februari 1993 invigdes i Chalmerska huset, Göteborg, en utställning som handlar om S-E-Banken i Göteborg, stadens ekonomiska utveckling m.m. I utställningen ingår ett rikt urval mynt, sedlar, polletter, medaljer, ordnar och aktiebrev. Dessa föremål kommer från Göteborgs Historiska museum (som är en av arrangörerna). Utställningen, *Göteborgs hjärta och stolthet*, har utformats av Ian Wiséhn, Kungl. Myntkabinettet. □

FÖRENINGAR

ALINGSÅS NUMISMATISKA FÖRENING har möten första torsdagen i februari - april och oktober - december i Sparbankens filmsal kl 19.00. Upplysningar: tel 0302-130 69.
ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti). Apollogården vid Almvägen, Fagersta. Tid: kl 19.00. Upplysningar: tel 0223-116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Möteslokaler Borlänge, Samlaren, biblioteket Borgansvägen, Falun, Kristinegården, Kristinegatan 9-11. Uppl tel 0243-258 56.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Auktionsmöten med föredrag hålles andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören (Tr), Köpmansgatan 20. Studiecirkarna möts i klubblokalen (KL), Jungmansgatan 57, 18.30. Medaljcirkeln 1:a onsd och Fotocirkeln 3:e onsd. Antik- och Medeltidssektionen 4:e torsd och Utlandscirkeln sista sista tisd i månaden. GNF, Box 5289, 402 25 Göteborg. Kontaktman: Bo Nordell, 031-10 65 49 (dagtid). Anbud: Anders Falk, 031-13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i IOGT-lokalen, Murareg 30, Halmstad, kl 18.30 den fjärde måndagen i varje månad utom juli. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad utom juni-aug. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria tisdagen i varje månad (utom juni - augusti) kl 19.00 i SPF, S. Långgatan 39, Kalmar. Upplysningar: 0480-159 29, 703 43.

KARLSKOGA NUMISMATISKA FÖRENING har möten andra onsdagen i varje månad (utom juni, juli och aug.) kl 19.00 i S-E-Banken, Torget, Karlskoga. Auktioner vår och höst. Upplysningar 506 41 eller 365 39.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad i SPF-lokalen, Djulög. 51, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

MYNTKLUBBEN KLIPPINGEN har myntträff första tisdagen i jan.-april, sept.-dec. Lokal: Åkersviksskolans matsal, N Järnvägsgatan, Sundsvall, kl 19-21. Information om mynt, värdering, auktion, lotterier. Köp och sälj. Tel. 060-55 64 18, 11 35 03.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING. Myntträffar med aktiviteter och auktion 3/3 (årsmöte), 7/4, 5/5 i "Utbildningshuset", Åkergr. 1, Lund. Upplysningar: vard 046-14 43 69 kvällar 046-13 46 47.

FÖRENINGEN NORDVÄSTMYNT håller sammanträde med auktion i Folkets Hus, Klippan, kl. 19.00, andra fredagen i varje månad. Upplysningar och auktionslista tel. 0451-132 88.

NOLA MYNTKLUBB har möten 3:e tisdagen varje månad augusti - april, utom december. Lokal: Nolaskolan sal 316, Örnsköldsvik. Uppl. tel 0660-166 48 eller 0660-402 20.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj - augusti i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö sista tisdagen i varje månad utom dec, juni - juli. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00 - 09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli - augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SIGTUNA MYNTKLUBB, Klubblokalen öppen helgfri onsd 13.00 - 17.00 sept - maj (auktionsobjekt och bibliotek). Uppl 08-590 381 90.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping, har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj - augusti) i Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 18.30 - 21.00. Årligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Helsingborg. Upplysningar: tel 013-1222 62.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni – augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Malmö, håller öppet varje tisdag kl 19–21 under september – maj.

SKÖVDE NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Servicehuset Bagaren, Hertig Johansgatan 22 A, Skövde. Upplysningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund).

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB. Möten på Folkare fotoklubb, Teleg. 19, Avesta. Upplysningar: tel 0226-562 78.

TRELLEBORGS MYNTKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18,30 i Sparbanken Skånes samlingsal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotterier mm. Upplysningar: tel 0410-241 31.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna, kl 19,00 andra tisdagen i varje månad utom juni, juli, augusti och december. Upplysningar: tel 0755-102 03.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA har möten 16/3 (årsmöte och föredrag), 20/4 (föredrag). Tid: 19,00. Upplysningar: 018-54 97 11.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion sista fredagen i varje månad utom december på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19,15. Visning från kl 18,15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07,00–09,00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB. Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING har sammanträden i Röda Korsets lokaler Hovsg 11, Växjö kl 18,30 den 24/3, 27/4. Gemensam resa till FRIMYNT 24/4. Upplysningar: 0470-77 31 14, kvällstid.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten första torsdagen varje månad oktober – maj kl 19,00. Gamla Bangatan 45, Ludvika.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten 17/3 och 21/4 i M-lokalen, Järntorgsgatan 3. Upplysningar: tel 019-13 52 13.

Dr Miguel Atanes

Crosp 9.190 – São Paulo
Croam 844 – Amazonas
Av. Alvaro Mala no 346
– sala 102

Manaus – Amazonas

önskar byta
mynt och sedlar.

Sergej Anatoljevitch Kukovjakin

Ul. Krasnoarmejskaja,
dom 31, kb 202
KIROV, 610021 – Ryssland

önskar kontakt med
myntsamlare, för korrespondens om
myntsamlingar, myntutbyte m.m.

Språket är – förutom ryska
tyska och engelska

En vandringsägen

Vi har väl alla hört fantastiska historier som berättas mycket övertygande och som sedan vandrar vidare och når en stor krets människor. När det gäller mynt får man då och då höra den gamla historien om falskmyntaren som var så skicklig att han anställdes vid myntverket. Denna historia återfinns vi i många länder och med olika variationer. En något omvänd historia publicerades i en stockholms-tidning 1886. Den lyder enligt följande:

I en bod i Kristiania köpte en herre här om dagen en del småsaker. Som betalning lemnade han en skinande blank tvåkrona. Då han tyckte, att bodbetjänten såg något granskande på myntet, anmärkte han torrt:

— Jag har gjort den själf.

— Hvad befalls? Har ni gjort den själf? frågade bodherrn förskräckt.

— Ja, det har jag visst det.

En polis tillkallades i all tysthet.

— Ni är beskylld för att ha gjort en tvåkrona? Förhåller det sig så? lydde den barska frågan.

— Ja, svarade mannen utan att låta sig förbluffa. — Jag har gjort många tvåkronor.

— Men ni vill väl inte påstå, att ni inte vet, att det är förbjudet att göra pengar här i landet?

— Jo, jag lefver af att göra pengar, men aldrig har någon försökt neka mig det.

— Ja, då får ni lof att följa med mig, sade polisen, så skall jag visa er dem, som kan neka er det.

— Det tror jag näppeligen ni kan, svarade mannen gemytligt. — Jag är nämligen myntmästare vid Kongsberg.

En tupp-historia

Mynt kan man hitta lite varstans. Detta förstär man af en historia som publicerades i Stockholms Tidningen 3 februari 1904.

En familj här i sta'n köpte i lördags en stor, grå "bondtupp" från ett ställe i närheten af Nacka. Tuppens ägare begärde så och så mycket för djuret, men köparen tyckte, att han gärna kunde pruta med sig 50 öre. Men det gick inte. Nå, tuppen var grann och priset inte heller så värst obilligt, och så kom fågeln att hamna i Stockholmsköket. Men man kan tänka sig familjens häpnad, då man i djurets kräfva hittade två tolfskillingar. De voro svagt gulaktiga och mycket anfrätta, så att på den ena syntes hvarken krona eller klafve. Man telefonerade genast redeligen till tuppens förre ägare och omtalade fyndet och frågade, om han ville göra upp saken så, att parterna behöllo hvar sin tolfskilling, då tuppen på detta sätt hade växlingen klar.

Jungfrun i Stockholmsköket afrådade på det ifrigaste herrskapet från att ingå på något slags kompromiss. Detta vore ju en uppenbar skickelse, att frun ändå skulle ha tuppen 50 öre billigare. Om det nu var af frikostighet eller vidskeplig rädsla, alltnog, tuppens köpare fick äfven behålla kräfvafyndet oafkortadt.

Det intressantaste i denna sak är emellertid den psykologiskt-vetenskapliga frågan: "var denna tupp i lifvet en vanlig bondtjuf, en otäck girigbuk eller en hederlig myntsamlare? Och hvem hade dessa tolfskillingar en gång tillhört?"

Ja, detta torde nog för alltid förbli inhöjdt i dunkel.

*Samlare i Sverige af
konstföremål antiqviteter,
kuriosa och rariteter
af olika slag*

Träffas, trivs och täfla om läckerbitarna på

FRIIDSAM SAMLARMARKNAD

uthi stapelstaden Götheborg.

Lördag 27 mars 10-17 Söndag 28 mars 10-16.

ANNO 1993

**FRIIDROTTENS HUS VID
SLOTTSKOGSVALLEN**

Arrangör: MÄSSMEDIA, BOX 2130,

433 02 PARTILLE

TEL. 031-26 70 90 Fax: 031-26 16 37

Prospekt beställes från arrangören

*FRIIDSAM SAMLARMARKNAD har ett rent
nationellt syfte, det att föra samlare i Sverige af
konstföremål, antiqviteter, kuriosa och rariteter af
olika slag i närmare beröring med hvarandra
samt att dymedelst lifva samlarhågen inom
svenska landamären och befordra möjligheterna
till utbyte och förvärf af samlarföremål.*